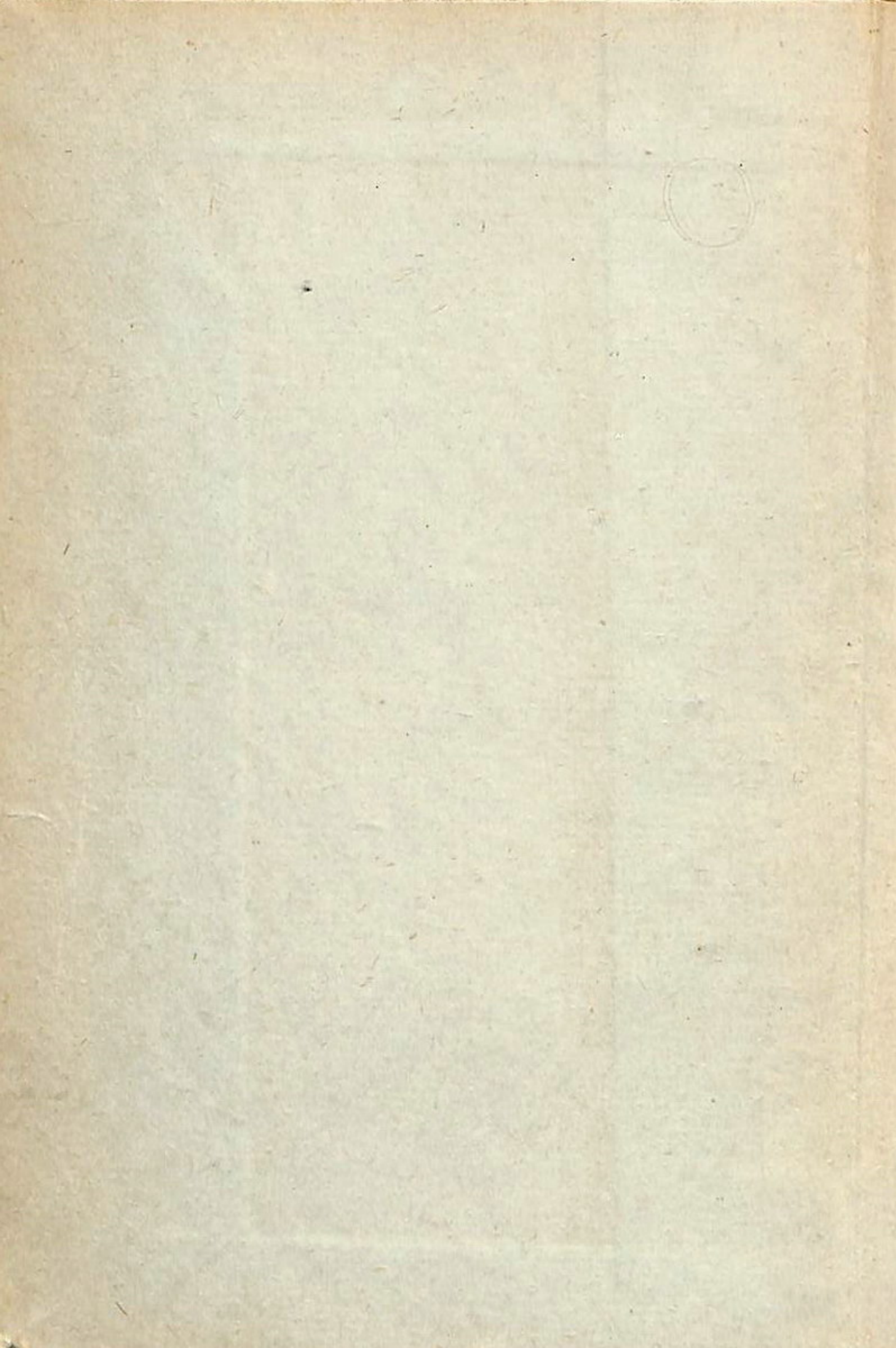
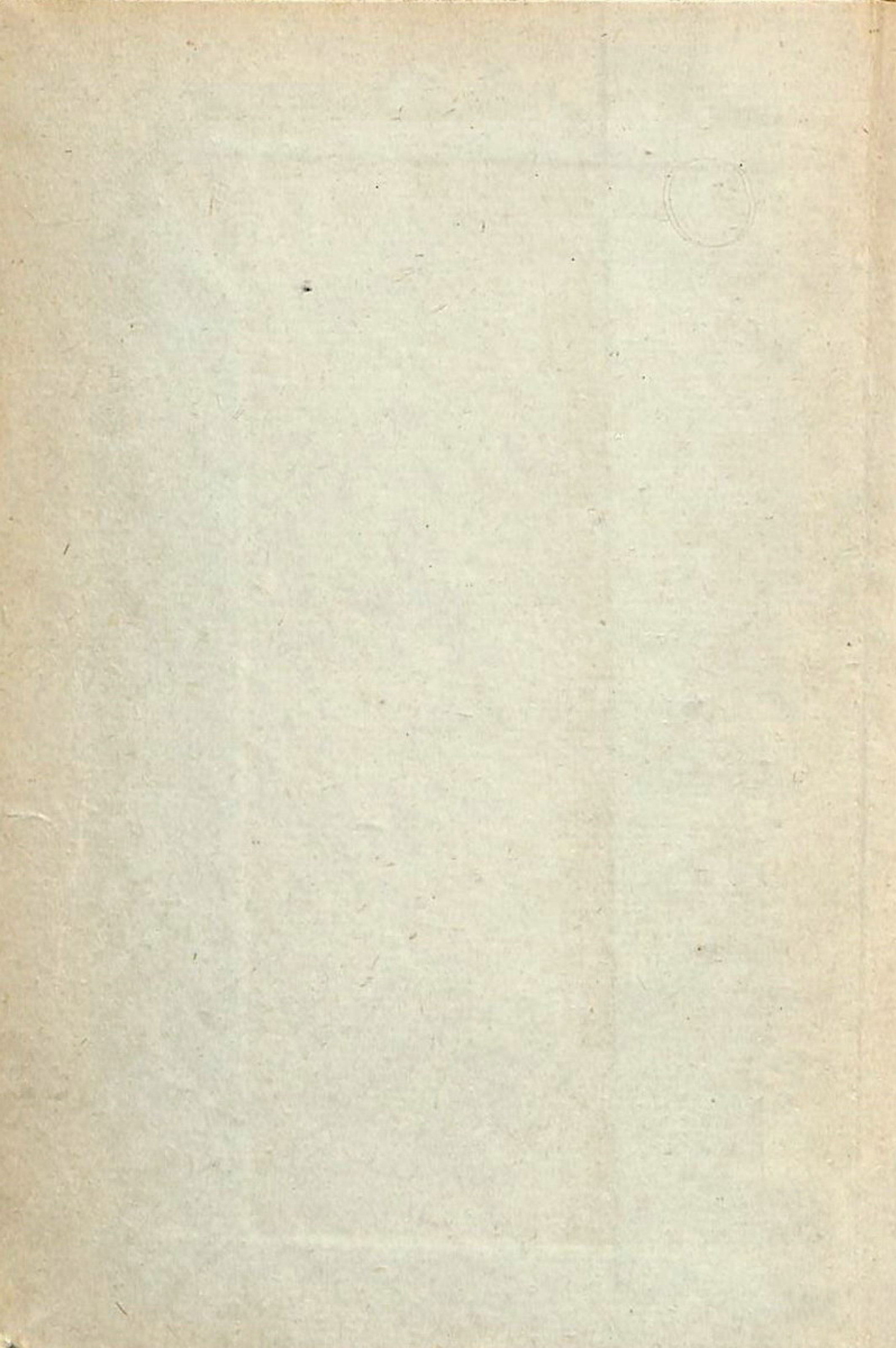
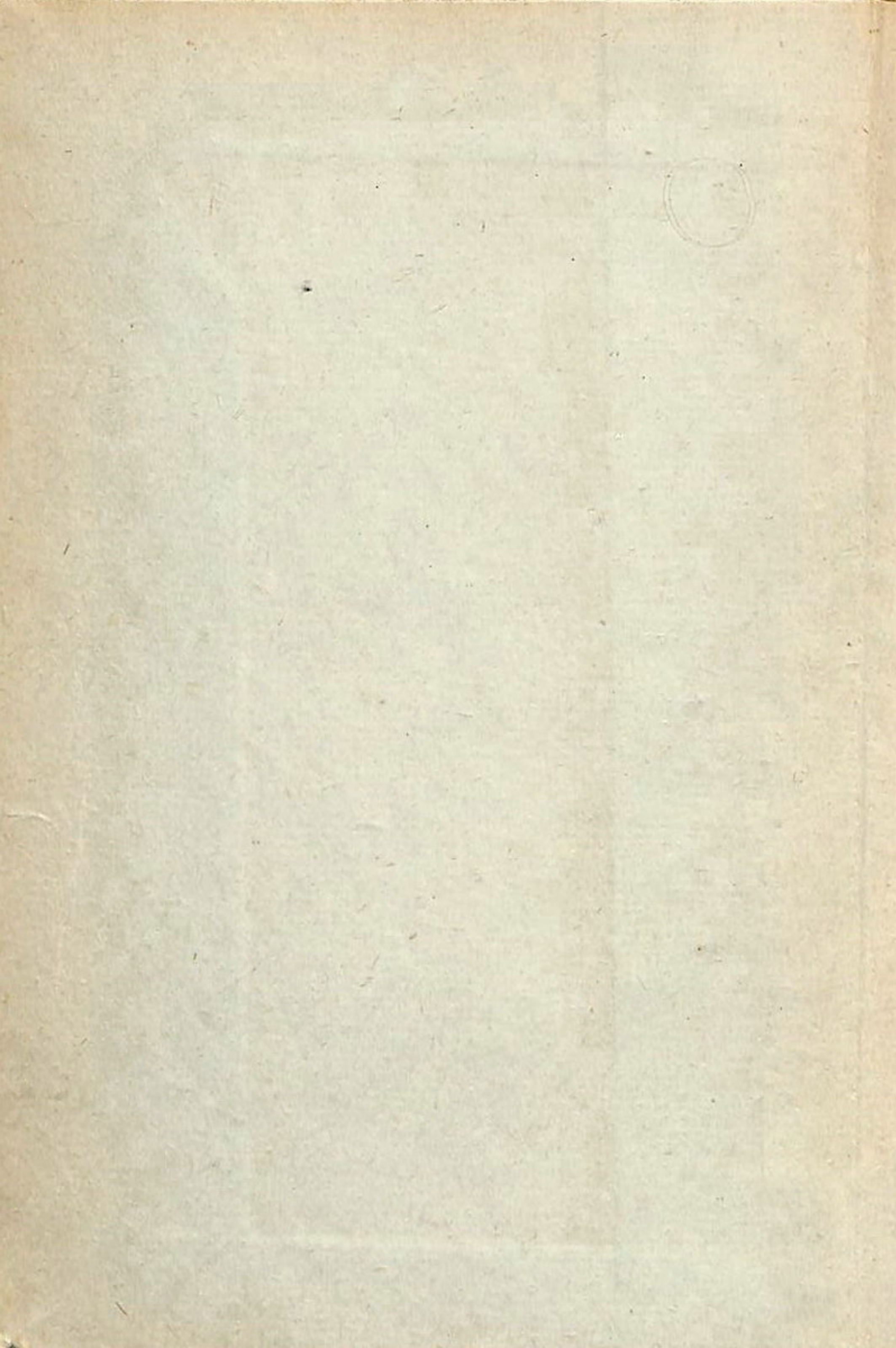

London

ARÜZABADUM

ՅՈՎՆԱՆ Գ. ՓԱԼԱԳԱՇԵԱՆ

62

ԱՌԻԻԾԱՊԱՏՈՒՄ

ՊԱՇՏՈՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՐՍԱԿԱՆԱՑ ՔՈՒԷՈՎ

ԼԵԶՈՒՆԵՐԸ ԵՒ ԴԵՐԵՐԸ
ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՓՈԽՈՒԻՆ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ Բ. ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Յաւելեալ եւ հոխացեալ

1949 Յուլիս. ԻՍԹԱՆԳՈՒԼ
Տպագր. Ա.Գ.ԸՆ

Յ. Գ. ՓԱԼԱԳԱՇԵԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐԸ

1. Փերեզակը. Վիպակի Թարգմ. Սպառաձ
2. Աօխարհագրք. Պատկերզրդ. Նխադարձակն. »
3. Թուագիծուք. » »
4. » Նոր Դագրք. Ա. Տարի Մտ. Գր. »
5. — Նոյն Ո. և Բ, Տարի »

•.Swash ʾIslyrqryn. •

»

Երջակայից Խ

— 10. Բանալիքն ռ

հարձակ

ysuf lln Գ. Խսեչիք :

၇၆၃

u6)

հարաւսմածոյ

և Հանրակրթական

សេចក្តីសម្រេច

բ. Պսկրգրդ.

3p 22

»

սարկիսցի

Դասընթացի Ա. Տարի

» R.

9.

» 7.

» 6. 9.

281.6

Φ 1.3

375

211190.7805, 2.9.

U. r. g. n. d. m. y. m. p. k. l. f.

52

281-6
ժ - 13

281.6(091) V

ՅՈՎՆԱՆ Գ. ՓՍԼԱԳՍՇԵԱՆ

375

ԱՌԻԻԾԱՊԱՏՈՒՄ

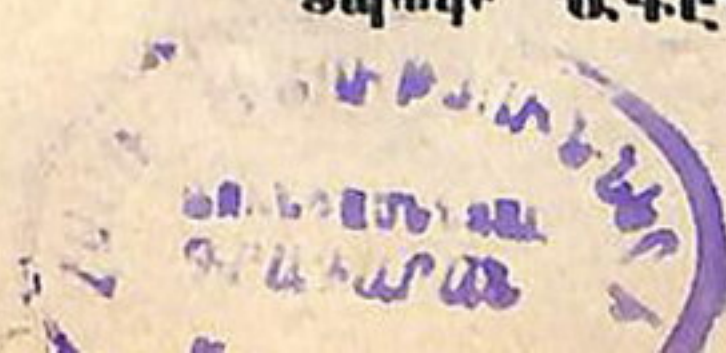
ՊԱՇՏՈՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆ
ՊԱՐՍԱԻԱՆԱՑ ՔՈՒԷՈՎ

ԼԵԶՈՒՆԵՐԸ ԵՒ ԴԵՐԵՐԸ
ԻՆԶՊԷՍ ԿԸ ՓՈԽՈՒԻՆ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ Բ. ՑՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Յաւելեալ եւ նոխացեալ

1949 Յուլիս. ԻՍԹԱՆԳՈՒԼ
Ցպագր ԱԳԸՆ

A II
80427

ԱԶԴ

Արսլանեան եպիսկ., իր առաջին Տեղապահութեան շրջանին, գործած էր անհամար ապօրինութիւններ, որոնց թուումն մասանցը ըրինք «Մարմարա»յի 1949 մարտ. ապրիլ և մայիս ամիսներութիւններուն մէջ, ո՛րքան որ թոյլ կուտային իր սուղէջերը:

Ի խնդրոյ բազմաթիւ ընթերցողաց, այս անգամ կրկին կը հրատարակեմ այդ դրուածներս, յաւելուածներով եւ պատկերազարդ:

Գրքոյկս առաջին շարքը կը կազմէ հանրութիւնը շահաքրքրող և լուսաբանող կարգ մը աշխատութիւններու, որոնց յաջորդաբար հրատարակութեանը ջանադիր պիտի ըլլամ, քանի՛ որչ եմ, եթէ տեսնեմ թէ դէթ տպագրական ծախքերը ծածկելու չափ սղառում կ'ունենան անոնք:

* *

Բարեկամներ թո՛ղ նուէր չակնկալեն: Ընդհակառակը, աւելի օրինակներ գնեն ու դրկեն իրենց հետաւոր աղգականներուն և բարեկամներուն, որպէսզի ամէն Հայ իրազեկ ըլլայ Հայոց Պատրիարքարանի արդի ողորմելի կացութեան:

Յառաջաբանի տեղ

ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾՍ ՅՈՎՆԱՆ ՄԱՐԳԱՐԷԻ

Թէեւ բնաւ չեմ տեսած, բայց այն տալուութիւնը ունիմ թէ ընդհանրապէս մեջիւնի վրայ չկոխող, հեզահամբոյր, խելօքիկ մարդիկ են մարգարէները: Բացառութիւն կը կազմէ միայն Յովնան մարգարէն, որ խորհրդանշան կը հանդիսանայ անպարտելիութեան:

Ո՞վ չի գիտեր իր զարմանահրաշ պատմութիւնը. Մարգարէն ծովը կը նետեն օր մը. կէս ձուկը կը կլկզայն, բայց չի կրնար մարսել եւ կը ստիպուի ցամաք հանել այդ փորձանաւոր մարդը:

Դարեր անցած են այդ օրէն ի վեր, բայց մինչեւ այսօր կ'ապրի անվեհեր մարգարէն, որ մեզի կը ներկայանայ մականուցով մը պննազարդուած:

Մեր օրերու մարգարէն կը կոչուի Յովնան Փալազաւեան:

Իսկական մարգարէ մը, սպիտակահեր ու փառապանծ մօրուհով, օրինակելի վարքով ու բարքով, երիտասարդական անեղջ կորովով, պայքարող նկարագրով, անիրաւութեանց ու եւ ապօրինութեանց դէմ անվաշտ ծառանալու խաջութեամբ:

Ինչպէս միւսը, որ կէս ձուկին փորէն դուրս ելաւ ողջ-առողջ, Յովնան Փալազաւեան կուրծք տուած է ամեն փոքորիկի:

Յամառօրէն պաշտպան կանգնած է հանրային տաներուն եւ իր ծախսով մինչեւ էջմիածին ալ գացած է՝ անարժան թեկնածուի մը կաթողիկոսական ընտրութիւնը ձախողեցնելու համար:

Յովնան Փալազաւեանն է դարձեալ, որ աներկիւղ հրապարակ նետուած է տարիներ առաջ՝ մինչեւ որ իր արձուկն վար առնուեցաւ եւ պարսաւանքի ֆուք ստացաւ Արսլանեան արք.:

Ինչպէս քսանըփնգ տարի առաջ, այսօր կրկին հրապարակ ելած է ան՝ անգամ մը եւս պաշտպան կանգնելով օրէնքին եւ եկեղեցական աւանդութիւններուն: Յովնան Փալազաւեան կը հաւատայ թէ կ'իրականանան իր բոլոր մարգարէութիւնները:

Այդ հաւատքով ճամբայ ելած է դէպ ի կեօիկփաշայի եկեղեցին: (Ա. Կնար-կութիւն «Հը յիշուի» խնդրոյն):

Սուրէն Շամկեան
(«Մարմարա»)

1948 թ. Դեկտ. 25

ԱՐՍԼԱՆԵԱՆ ԱՐՔ. ԻՆՉՊԷՍ

ՊԱՅՏՈՆԱՆԿ ԵՂԱԻ

Խճապէս կը փոխուին լեզուները եւ դերերը

Շատեր մտցած են Արսլանեան արք.ի նախորդ տեղապահութեան շրջանի գործունէութիւնը, որուն հետեւանքով պարսաւանքի քուէ ստացաւ Գէորգ արք. Արսլանեան եւ պաշտօնանկ եղաւ քսաներկու տարի առաջ :

Ի՞նչ էին Գէորգ Արսլանեանի գործած ապօրինաւորութիւնները, որոնց համար պատապարտուեցաւ օկարժէ և կարեւոր է վերյիշել զանոնք, իր արդէ պաշտօնավարութեան մասին տիրող ընդհանուր դժգոհութեան առթիւ :

Գէորգ Արսլանեան այն առիթն իր քանի մը մարդոց միջոցաւ տարածայնած էր թէ կառավարութենէն պաշտպանուած է ինքը, և թէ կարելի չէ իրեն դէմ խօսիլ ու գրել, առանց չարաչար պատուհասուելու օ

Այս մտավախութեամբ է որ թերթերը տող մը իսկ չէին համարձակեր հրատարակել իրեն դէմ օ

Այս տողերը գրողն է որ յանդգնեցաւ փարատելու այս անտեղի մտավախութիւնը, առաջին յօդուած

մը գրելով Տեղապահին ապօրինութեանց դէմ, յօդուած զոր տարի ներկայացուցի «Ժամանակ» թերթի այն ատենուան լուսահոգի Խմբագրապետ Սիմոն Չէօմլէքճեանի (գրական ծածկանունով՝ Ժիրայր Շիրակացի, Հայր Վարդան, եւն.):

Ժիրայր գնահատեց յօդուածս, և տիրող մտավախութեան հակառակ, համարձակութիւնը ունեցաւ հրատարակելու զայն:

Առաջին փամփուշտը արձակուած էր: Շարունակեցի գրել: Ուրիշներ ալ սկսան գրել, տեսնելով որ վախճալու տեղի չկայ եղեր: Մասնաւորապէս հրապարակ նետուեցաւ փաստաբան (նախապէս ուսուցիչ) Աւետիս Սուրէնեան, և իր յօդուածներով առաւել եւս արծարծեց հարցը, որ ի վերջոյ արձագանդ գտաւ նաեւ Ընդհանուր Ժողովոյ մէջ:

Արեւարուճի Սրբազան

Ընդհ. Ժողովոյ մէկ քանի անդամներ ցանկը կազմեցին Տեղապահին գործած ապօրինաւորութիւններուն, և ամբաստանագրով մը Ժողովին ներկայացուցին զայն, թէնիչ Յանձնաժողովոյ մը կազմութիւնը պահանջելով:

Ամբաստանագիրը կը բազկանար 24 (քսանեչորս)

տեսակ ամբաստանութիւններէ, որոնց ամփոփ բովանդակութիւնը իր ժամանակին հրատարակած եմ «Մեղու» շաբաթաթերթիս 1927 Յունիս 9 թիւին մէջ, ուրկէ կարեւոր կը համարեմ այստեղ արտադրել նոյնութեամբ:

1. Իր առժամեայ պաշտօնը տեւականացնելը:

2. Վարչական ժողովոյ մեծամասնութիւն չունեցող նիստերուն որոշումները գործադրելը:

3. Վարչութեան ատենապետին՝ Յար. Մոսաթէ-եանի հետ տուած որոշումները՝ անոնց գործադրութենէն ամիսներ յետոյ՝ իբրեւ կատարուած իրողութիւն՝ ժողովականներուն ստորագրել տալը:

4. Նախորդ կազմակերպուած խնամատարական ա' յնքան օգտակար Հաստատութեան կործանման և Ամերիկացւոց տարեկան 300 հազար ոսկիի նպաստի դադրելուն պատճառ ըլլալը:

5. Իբրեւ Տեղապահ պաշտօնավարած միջոցին, Ֆէրիգիւղի եկեղեցիէն՝ իբր Պատեւակալ Քարոզիչ՝ Գամիս անընդհատ 40ական ոսկի ամսական

Սարգիս Էմիւնեան

առնել և եկեղեցին պարտքի տակ ձգելը, որուն հետեւանքով ամիսներով փակուեցաւ թաղային վարժարանը: Ուրիշ վարժարաններ ալ փակուեցան իբր

անհոգութեան պատճառաւ: (Այս տողերը գրողին հրապարակային բողոքներուն վրայ էր որ յիշեալ 40 ոսկի ապօրէն ամսականին վերջ տրուեցաւ):

6. Թօքաթլեանի նախորդ նպատաւոր պայմանագրութիւնը ջնջելով, 10 տարուան համար տարեկան 3600 ոսկի ճղճիմ վարձքով նոր պայմանագրութիւն կնքելը, առանց հրապարակային աճուրդի եւ գաղտագողի, առնուազն 300 հազար ոսկիի կորուստ մը պատճառելով Ազգին:

7. Ըստ նախորդ պայմանագրութեան՝ 10 տարի յետոյ Ազգին թողուելիք՝ Թօթաթլեանի 100 հազար ոսկի հաշուուած կարասիներու իրաւունքէն Ազգը զրկելը:

8. Թօքաթլեանի վարձակալին պատկանող ներկի ծախքին կէսը Ազգին վրայ բեռցնելը, և այն ալ քառակուսի մէթրը 175 դրուշի տեղ, 550 դրուշի հաշուով:

9. Թօքաթլեանի՝ Ազգին չպատկանող 90 լոգարաններու շինութեան համար իբր թէ ծախք հաշուած 150 հազար ոսկիին 50 հազարը Ազգին կոնակը բեռցնելը:

10. Թէ՛ կալուածոցին և թէ՛ Թօքաթլեանի փայտաբան Պաղտիկ Սինանեանի՝ Թօքաթլեանի գործերուն մէջ Ազգին աննպաստ կերպով կատարած դերի մասին իր անտարբերութիւնը և մանաւանդ հաւանութիւնը:

11. Կալուածոցին դրամէն 1200 անգլ. ոսկի՝ կէս բաժին կալուածի մը վրայ «վէֆաէն ֆէրաղ»ի դրութեամբ փոխատուութիւն ընելը. գումար մը որ չորս տարիէ իվեր անդանձելի կը մնայ անտոկոս, ի վնաս Ազգ. Սնտուկին:

12. Նախորդ Խնամատարութեան դրամէն 3600 ոսկի, անսուաղ գաղթականներու հացագինը, պաշտօնեաներու բաժնել տալը:

13. Տնտեսական ամենակարեւոր խնդիրներ Տընտես. Խորհուրդին չյանձնելով, անոնց մասին քմահաճ կարգադրութիւններ ընելը:

14. Պալլըզլըի և Շիշլիի Ազգ. Գերեզմանատանց պատմական և արուեստի տեսակէտով արժէքաւոր մարմարիոնները ծախել եւ հաշիւներուն մէջ արժէքէն շատ նուազ, ոչինչ գումարներ ցոյց տրուիլը:

15. Ազգապատկան կալուածոց մուրհակներն ու հաշիւները նախորդ վանօրէից և Տնտես. Խորհուրդին չյանձնելը:

16. Սանասարեան և Դպրեվանքի Խնամակալութիւններէն՝ ազգային շահերը պաշտպանելու պատրուակով գումարներ գանձելը:

17. Էվգաֆի մէջ շատ տարիներէ ի վեր՝ ազգապատկան կալուածներու «Իճարէ»ներէն եւ «Փէրադ»ի գործողութիւններէն դիզուած 80 հազար ոսկին գանձել տալով, հաշիւները Տնտես. Խորհուրդին բովէն չանցնելը, և հաշիւներու քննութեան միջոցին ալ հազար ոսկի առարկելի ելք մը նշմարուիլը:

18. Մելքոնեան բարերարներու Հիւանդանոցին նուիրած 500 անգլ. ոսկին իր նպատակին չի յատկացնելը եւ առաջին տարին իսկ չյանձնելը, Հիւանդանոցին ի նպաստ հանգանակուած դրամէն տասանորդ վար դնելը և հիւանդի մը համար իրեն տրուած 200 ոսկիէն միայն 100 ոսկին յանձնելը:

19. Հոգելոյս Օհանեան եպիսկոպոսի նուիրած և էյուլպի եկեղեցւոյն պատկանող զմրուխտ քարով ընդելուզուած Թանկարժէք Ս. Յակոբայ աջը 70 ոսկի:

Օհանեսան Եպիսկոպոս

չնչին գումարով մը՝ ծախելը, թանկարժէք քարերը
կեղծ քարերով փոխանակուած վիճակի մէջ:

20. Վախճանեալ Տ. Պարգեւ Մ. վրդ. Դանիէլ-
եանի ապահովագրութեան գումարը գանձելով, 'Իրա-
քեզանքին բաժինը չի վճարելը, իսկ Սասգիւղի եկե-
ղեցւոյ բաժինէն 500 ոսկի ինքնագլուխ դպրոցի նո-
րոգութեան, 700 ոսկին ալ գանչելերի յատկացուցած
ըլլալը:

21. Եռանէսքոյի կտակած գումարին ոչնչանալը:

22. Բինկեանի եկեղեցւոյն պատկանող կալուած-
ներու հասոյթներուն Տեղապահին մարգոց քով գըտ-
նուիլը:

23. Պալապանեանի կտակի գումարները կեղծ ժա-
ռանգորդներու բաժնուիլը:

24. Զաւէն Պատրիարքէն իրեն յանձնուած 13
հազար անգլ. ոսկիէն միայն 5000 ոսկի ձգած ըլլալը,
գրամատուներու հետ ինքնագլուխ գործառնութիւն-
ներ կատարել և տոկոս գանձելը, եւն. եւն.:

Ամբաստանագիրը ժողովին ներկայացնողներն էին
Երեսփոխանք՝ Տաճատ Ա. քհ. Փաշայեան, Դարեգին
Տէմիրճիպաշեան և Արմենակ Զպուքճեան:

* * *

«Մեղու»ի 1927 Յունիս 23ի թիւին մէջ ալ, «Զեղ-
ծումներու Շարքը» վերնագրին ներքեւ, հրատարա-
կած ենք հետեւեալը.

Օր նոր, յայտնութիւն նոր:

Երեք ժողովականներու կողմէ Ընդհ. ժողովին
ներկայացուած և քննութեան յանձնուած 24 կտոր
ամբաստանութեանց վրայ, հետզհետէ նորեր կուգան
աւելնալ, որով քննուելիք զեղծումներու, չարաշա-

հութեանց և ապօրի-
նաւորութեանց թիւը
կը ստուարանայ օրէ
օր, այնպէս որ կը
վախճանք թէ Քննիչ
յանձնաժողովը չկա-
րենայ այս սարի ա-
ւարտել իրեն յանձ-
նուած գործը, և խըն-
դիրը մնայ ժողովոյ
գալ տարուայ շրջա-
նին :

Այսպէս, յայտնուե-
ցաւ .

Ա. . Կամ թէ ու Յարուրիւն Մոսիչեան
սենք՝ 25րդ. — Պալ-
պալեան ժառանգութեան գումարէն կէս առ կէս Ազգ.
Հիւանդանոցին և Ազգ. Խնամատարութեան յատկաց-
ուած 550 ոսկիին անյայտանալը :

Այս մասին Տեղապահին հարցում ուղղուած ըլ-
լալով, պատասխան ստացուեր է թէ ԱՅՍ ԳՈՒՄԱՐԻՆ
Մէկ ՄԱՍԸ ԿԱՐԳ ՄԸ ԹԵՐԹԵՐՈՒ ԽՄԲԱԳԻՐՆԵՐՈՒՆ,
միւս մասը Պատրիարքարանի պաշտօնեաներէն Միհ-
րան Չուհաճեան եւ Աղնիւ Տէր Ահարտեան էֆէնտի-
ներուն ԲԱՇԽԱԾ է :

Բ. Կամ 26րդ. — Նոյն ժառանգութենէն 20 ոսկի
ալ Խապիւղի Գալֆաեան որբանոցին համար Տեղա-
պահին յանձնուած ըլլալը, և սակայն այս գումարի
մասին ոչ մէկ արձանագրութիւն գտնուած է :

Գ. Կամ 27րդ. — Գաւառներէն բերուած և կա-

աւարտութեան կողմէ Պատ-
րիարքարան յանձնուած
եկեղեցական արծաթեղէն
սպասները սենեակի մը մէջ
դրուելով, սենեակին դու-
ռը կը կնքուի մասնախում-
բի մը կողմէ, բայց յետոյ
այս կնիքը կը քակուի,
պահուած թանկարժէք ա-
ռարկաներուն ցուցակը չի
զիտցուիր թէ ինչ կ'ըլ-
լայ... և յետոյ սենեակը
նորէն կը կնքուի:

Ի. կամ 28րդ — Ալէմ-
տաղիի եկեղեցիին արծա-
թեղէններուն ծախուիլը:

Ինչպէս այսօր.

«Մեղու»ի 1927 յուլիս
7 թիւին մէջ ալ, «Զեղ-
ծումներու Շարքը, որոնք
չեն հրատարակուիր ամ-
բաստանումներու համա-
կիր թերթին մէջ» վերնա-
գրին ներքեւ հրատարակ-
ուած է հետեւեալը.

Անցեալ Գշ. օր Աշգ.
Ընդհ. ժողովը գումարուե-
ցաւ նորընտիր Պատրիարք
Նարոյեան Սրբազանի նա-

Արապանեան եպսկ.

խաղահոլթեամբ, և լսեց զեղծումներու և ապօրինու-
թեանց Քննիչ Յանձնաժողովին տեղեկագիրը, որ կը
հասապէ՛ Տեղապահին և Մոստիշեան Վարչութեան
դորժած պարսաւելի արարքներն ու պատասխանա-
տուութիւնը:

Ահաւասիկ նոյն տեղեկագրին կարեւոր կէտերը:

1. Քաղ. ժողովին 8—9 անդամներ ունեցած
ժամանակ, 2—3 անդամներով ապօրէն որոշումներ
տրուիլը:

2. Բազմաթիւ կարեւոր որոշումներ տրուած են,
միմիայն չորս հինգ անդամներու ներկայութեամբ:

3. Մինչեւ 1926ի սկիզբները, արտակարգ ապօ-
րէն միջոցներ ի գործ դրուած ըլլալը:

4. 1925ին, Մոստիշեան Վարչութեան տուած ո-
րոշման հակառակ, Տեղապահը չի ձեռնարկեր պատ-
րիարքական ընտրութեան, և երբ Քննիչ յանձնաժո-
ղովը այս մասին հարցում կ'ուղղէ իրեն, «Յիշողու-
թենէս վրիպեր է» կը պատասխանէ ամենայն պաղա-
րիւնութեամբ:

5. Տնտես. Խորհուրդին պատրաստած 15 հազար
սակիի պիւտճէն՝ Տեղապահ և Վարչութիւն 18 հազարի
կը բարձրացնեն և այսպէս ալ կը գործադրեն, առանց
ըստ օրինի վերստին ծնտես, Խորհուրդին քննութեան
յանձնելու խնդիրը: Նոյնն ըրած են նախորդ Խնամա-
տարութեան տնօրէն Տ. քթ. Կորեկեանի կողմէ պաշ-
տօնէից բաշխուած 3 հազարէ աւելի ոսկիներու, ինչ-
պէս եւ գաւառի եկեղեցիներու գոյքերուն վաճառման
գործին մէջ, Տնտես. Խորհուրդէն գաղտուկ:

6. Ազգին բացարձակ մէկ իրաւունքը եղող տասը
հազար ոսկին գանձելու համար 5600 ոսկի ծախք ջոյց
տրուիլը:

7. Բարեգործական հաստատութեանց սահմանուած 540 ոսկիի գումար մը՝ Տեղապահին կողմէ թերթերու եւ Պատրիարքարանի մէկ երկու պաշտօնեայնեքու նուէք տրուելը :

8. Նախորդ Խնամատարութեան գործերը, 1924էն ի վեր, առանց վարչական ժողովի. կամայական գործունէութեան ենթարկուելը : Նաեւ առանց վարչական որոշման, նոյն Խնամատարութեան հաշուեյարդարութեան ենթարկուելը, երբ տակաւին կային 540 գաղթական եւ 600է աւելի գաղթական տղաքներ եւ որբեր :

9. Մոստիշեան վարչութիւնն եւ Տեղապահ՝ կալուածոց Սնուկէն 1100 անգլ. ոսկի անհարկի փոխատուութիւն մը ընել կ'որոշեն եւ յետոյ այս 1100ին տեղ 1460 անգլ. ոսկի կը տրուի, առանց ատենագրութեան մէջ արձանագրուելու եւ առանց օրինական ապահովութեան միջոցներ ի գործ դրուելու :

10. Մինչդեռ Թօքաթլեանի հետ կնքուած նախորդ պայմանագրութեամբ պանդոկին հարիւր հազար ոսկի արժող կարասիները տասը տարի յետոյ Ազգին պիտի մնային, ի վերջոյ կը ջնջուի նոյն օրինաւոր պայմանագրութիւնը, եւ ազգը կը զրկուի նոյն կարասիներու վրայ ունեցած իրաւունքէն :

Թօքաթլեանի ներկը.

Գալով Թօքաթլեանի ներկի խնդրոյն, Քենիչ Յանձնաժողովը կը հաստատէ թէ եղած գործողութիւնը բացարձակապէս ապօրէն է :

Ուրիշ զարմանալիքներ : Քենիչ Յանձնաժողովը կը շեշտէ թէ՝

Ա. — 1924 յունուար 1ին պայմանաժամբ լրացած 15 տարուան պայմանագրութեան՝ վարձակալին պատ-

պանող օրինակը, որ պէտք էր կաշուածոցին քով գրա-
նուէր, անյայտ եղեր է:

Բ. — 15 տարուան պայմանագրութեան շրջանի
11րդ տարին, թղթադրամի եւ հնչուն դրամի տարբե-
րութիւնը դարմանելու համար շինուած չորս տար-
ուան պայմանագրութիւնը կորսուեր է:

Գ. — Մկրտիչ Թօքաթլեանի հետ փոխանակուած պայ-
մանագրութիւնը ջնջուած է, առանց մէկուն գիտակ-
ցութեան:

Դ. — 15 Սեպտ. 1924ին տեղապահին եւ Մէտո-
վիչի միջեւ փոխանակուած եւ պաշտօնապէս վաւերաց-
ուած եւ արձանագրուած պայմանագրութիւնը, որ
այժմ ի դօրու է, մէկուկէս տարի ծածուկ պահուելէ
վերջ, վարչութիւնք 1926 յունուարին որպէս թէ
կ'իմանայ, եւ իրար անցնելով, Աղզին վնասակար եւ
վտանգաւոր այդ կացութեան իբր թէ դարման մը տա-
նելու համար, ստիպման տակ կ'ընդունի ներկի եւ
չոգարաններու պայմանագրութիւնները կնքել, որոնց-
մով 161 հազար ռակիի վնասի մը կ'ենթարկուի Աղզը:

Ահա՛ այս որոշ եւ բացայայտ տուեալներով Քննիչ
Յանձնաժողովը եզրակացուցած է թէ, տեղեկագրին
մէջ որոշապէս նշանակուած կէտերուն համար Մոս-
տիչեան վարչութեան գործունէութիւնը ազգային
հիմնական օրէնքներուն բոլորովին հակառակ է, եւ
հետեւաբար «պարսաւելի», իսկ Տեղապահ Սրբազանին
նկատմամբ ամբաստանագրին մէջ ակնարկուած խըն-
դիրները գտած է «իրաւացի»:

Ահա՛ Ընդհ. Ժողովի երեք Նախաքննիչ Դիւան-
ներու անդամներէն կազմուած եւ ինը հոգիէ բաղկա-
ցած Քննիչ Յանձնաժողովի տեղեկագիրը, որ մանրա-
կըրկիտ քննութիւններէ եւ ամբաստանեալներու բա-

ցատրութիւնները լսելէ յետոյ, խղճատութեամբ պատ-
րաստուած և միաձայնութեամբ ստորագրուած է հե-
տեւեալներէն. — Յուսիկ քհն. Թադէոսեան, Սարգիս
Էսմէրեան, Լութֆիկ Գույումճեան, Եղուարդ Շիրին-
եան, Խաչիկ Սվաճ-
եան, Միսաք Նառ-
լեան, Պետրոս Ատ-
րունի, Յովհ. Իսա-
գուլեան, Մաքսուտ
Պապաեան (այժմ քա-
հանայ ի Ֆէրիգիւղ)։

Հմայեակ Քհնյ.
Է Բ Ա Կ Ր Ն Ե Ա Ն

«Մեղու»ի նոյն
1927 Յուլիս 7ի թի-
ւի խմբագրական յօդ-
ուածին մէջ յիշուած
է սրտցաւ ազգայինի
մը, Միսաք Մալում-
եանի այն ատենուան
«Ժամանակ» թերթին
մէջ ըրած հետեւեալ յայտարարութիւնը. —

«Բարենպաստակ հաստատութեանց բաժնուէլու
համար Գ. Էֆ. Գայսէրլեանի կողմէ Տեղապահին
յանձնուած 540 ոսկին իր նպատակէն չեղած, նոյն-
իսկ Պատրիարքարանի սնտուկին մէջ մուտք չէ նը-
շանակուած։

Մալումեան իրաւամբ կը հարցնէ թէ երբ այս-
տեղ ներկայ եղող ծանօթ անձի մը ձեռքով տրուած
գումար մը չարաչար կը գործածուի յայտնի համար-
ձակ, այս չորսուկէս տարուան ընթացքին արտասահ-
մանէն զանազան բարեսէր անձերու կողմէ եկած գու-

A II 80427

մարներն ի՞նչ եղած են արդեօք: Այս հարցումն ալ, տւրիչ շատ մը այսօրինակ հարցումներու կարգին, ցարդ կը մնայ անպատասխանի և պիտի մնայ յաւիտեան, եւ շատեր կը շարունակեն Յովնանու քունով խորթալ, մինչեւ որ ծովը ձգուին կլլուելու համար կէտ ձուկէն:

Պարգեւ վրդի կսակը

Գէորգ Արսլանեանի առաջին տեղապահութեան շրջանին, իրեն դէմ Ազգ. Ընդ. Ժողովին մատուցուած և 24 յօդուածներէ բաղկացած ամբաստանագրին մէջ յիշուած է նաեւ Պարգեւ վարդապետի մը կտակի խնդիրը:

Կ'արժէ մանրամասնել այս խնդիրը, ցոյց տալու համար թէ Արսլանեան արք. ի՞նչ վիճակի հասցուցած է իրեն վստահուած գործերը:

Բնիկ Խասգիւղցի Պարգեւ վարդապետ իր կեանքը կ'ապահովագրէ 250 անգլ. ոսկիի, ի նպաստ Խասգիւղի ներսէսեան վարժարանին, եւ կը վախճանի Պրուսայի շրջակայ գիւղերէն մէկուն մէջ:

Պրուսայի Առաջնորդը, Սարգիս եպս. ամփոփելով վախճանեալին գոյքերն ու թուղթերը, ընդ որս և կեանքի ապահովագրութեան պայմանագիրը, Պատրիարքարան կը յանձնէ զանոնք, Զաւէն Պատրիարքի օրով, փոխան ընկալագրի:

Տեղապահական շրջանին, Պատրիարքարանը կը գանձէ 250 անգլ. ոսկի կեանքի ապահովագրինը, բայց զայն ամբողջութեամբ չի յատկացներ իր նպատակին:

1925ին, Խասգիւղի Թաղ. Խորհուրդը, հարկեցուցիչ պարագաներէ ստիպուած, վարժարանը չփակելու նախաձեռնախնդրութեամբ, կը դիմէ նախ Վարչութեան

Ատենապետին (Յար. Մոստիշեան), եւ յետոյ Տեղապահին, խնդրելով որ գանձուած գումարը յատկացուի իր նպատակին :

Ատենապետը եւ Տեղապահը նախ անդիտակ ընկալը ձեւանան այդպիսի գումարի մը գոյութեան, բայց ի վերջոյ, Թաղ. Խորհրդոյ կորովի պահանջումներուն վրայ, Տեղապահը ճարահատ՝ կը յայտարարէ թէ արդարեւ կեանքի ապահովագրութեան կտակ մը եղած է Խասգիւղի Ներսէսեան վարժարանին, բայց Ազգ. Հիւանդանոցը կիսով չափ բաժնեկից է անոր :

Ըստ այսմ, Թաղ. Խորհուրդին կ'առաջարկէ խանգովութեամբ ընդունիլ յիշեալ կտակէն իբր Խասգիւղի բաժինը 500 թրք. ոսկի եւ ընկալագիրը մը տալ հաստատող թէ ոեւէ պահանջ չունի այլեւս այդ հաշիւէն. հակառակ պարագային սպառնալով չեղեալ նկատել կտակը, եւ այդ գումարէն ալ զրկել զիրենք, իբր օրինական ժամանցումի ենթակայ :

Թաղ. Խորհրդի անդամները կը ստիպուին տալ պահանջուած ընկալագիրը եւ կը գանձեն 500 թրք. ոսկին : Բայց յետոյ կը ստուգեն որ Հիւանդանոցի Հոգաբարձութիւնը տեղեկութիւն չունի այդպիսի կտակէ մը եւ թէ յիշեալ կտակէն ոեւէ վճարում չէ եղած իրեն :

Այս հաշիւով, մէջ կը խաղայ Խասգիւղի Ներսէսեան վարժարանին սեփական մօտ 2000 թրք. ոսկին, ըստ օրուան սակագնին : Տեղապահը պարտի վերադարձնել այս 2000 ոսկին. 22 տարուան տոկոսներովը միասին :

Պէտք է վերադարձնէ նաեւ ուրիշ ինչ ինչ ազգապատկան գումարներ որ դիզուած կը մնան իր քով կամ դրամատուններու մէջ կը շահագործուին :

Պարոյր Քեչեան

Ա. Յոս Բեչեան

Այս առթիւ անօգուտ չենք համարիր արտագրել այստեղ 1927 Յուլիս 14ի «Մեղու»ին մէջ մեր գրած խմբագրականին սա հատուածը.

«Մեծ ու պղտիկ բոլոր զեղծումները պէտք է հրատարակուին և մեծ ու պղտիկ բոլոր իւրացուցուած դրամները, յետս պահանջուին. նախ՝ յօրինակ այլոց, երկրորդ՝ անոր համար որ զանազան ձեւերով ու հնարքներով իւրացուցուած բոլոր այդ փոքր համարուած գումարները՝ միանալով մեծ համեմատութիւն մը կ'առնեն:

«Այդ գումարները՝ որբերու, այրիներու, աղքատներու, անկարներու, հիւանդներու, դպրոցներու և եկեղեցիներու յատկացուած դրամներ են, որոնց չարաչար մսխումին ազգը պէտք չէ որ ներէ, և ժողովներն ալ պէտք չէ որ թերանան իրենց վստահուած հակողի դերին մէջ»

Անցնինք»

Կոմիտաս վրդի դրամները

Հապա Կոմիտաս վարդապետին դրամները:

Այդ տաղանդաւոր երաժշտագետին դրամներն ալ իր նպատակին չյատկացուեցան, մանաւանդ իր հիւանդագին, դարմանումի կարօտ վիճակին մէջ:

Իր ապրուստը և դարմանումի ծախքերը հոգացուելու համար, բարեսէր աղգայիններ ութը հարիւր ոսկւոյ չափ գումար մը կը հանգանակեն և կը յանձնեն Պատրիարքարան:

Երկար տառն այդ գումարէն տասնոց մը շղերկու իր Կոմիտաս վարդապետին: Շատ ուշ, և այն ալ վարդապետին դիմումներուն շնորհիւ, հաղիւ կարելի կ'ըլլայ այդ 860 ոսկիէն 500 մը փրցնել և ղրկել այն յանձնաժողովին որ Փարիզի մէջ կտղմուած էր վարդապետին վիճակովը զբաղելու համար:

Լուրճիկ Գուեռումեան

Սահակ Մեսրոպ

Ի՞նչ կ'ըլլայ մնացեալ գումարը : Կ'ըսեն թէ ուղտ
եղած է : Կեցցէ՛ :

Այս առթիւ, «Մեղու» շաբաթաթերթը կը գրէր
այն ատեն, «Կոմիտաս վրդ. ի նման հազուագիւտ տա-
գանդ մը զրկել իր ապրուստին և դարմանումին յատ-
կացուած գումարէ մը, անխղճութեան ծայրագոյն
աստիճանն է, արարք մը որ զայրոյթ միայն կրնայ
ազդել ամէն զգայուն սրտի» :

Հիմա, ժողովուրդը կը պահանջէ այս մնացած
360 ոսկին ալ : Գէորգ Արսլանեան պէտք է Ազգ. Հի-
ւանդանոցին յանձնէ այդ գումարը այսքան տարուան
տոկոսներովը միասին :

Նազէնեան Մայրանոցը

«Մեղու» ի 1927 Օգոստ. 18ի թիւին մէջ կը կար-
դանք հետեւեալը. —

«Կը յիշուի թէ Հիւանդանոցին մէջ ի վաղուց
հաստատուած և Տ. քթ. Արզումանեանի նուիրատուու-
թիւններով ճոխացած ՄԱՅՐԱՆՈՑԸ՝ Նազէնեան կոչ-
ուելու համար Տեղապահ Տ. Գէորգ Արսլանեան, յա-
տենի ԽՈՍՏԱՅԱԾ էր երեք հատ Անատոլուի երկա-
թուղւոյ արժեթուղթ և 200 ոսկի նուիրել Հիւան-
դանոցին :

«Մեղ կը հաստատեն թէ Տ. Գէորգ Ա. ցարդ Չէ
ԳՈՐԾԱԴՐԱԾ իր խոստումներէն և ո՛չ մին, և Մայ-
րանոցի նորոգութեան և կահաւորման բոլոր ծախ-
քերը Հոգաբարձութեան սնտուկէն վճարուած են,
հակառակ անոր որ խոստացած էր ինքը վճարել :

Նազէնեան Մայրանոցի մասին իր խոստումներէն
ուչ մէկը գործադրեց Արսլանեան արք. : Այդ պատճա-

ռով «Մեղու» շաբաթաթերթին մէջ գրեցինք.

«Ուրեմն թող վար առնուի Նազէնեան անուը
կրող նշանատախտակը»

Խնդիրը կը յանձնենք արդի Հոգաբարձութեան
նկատառութեան» :

Թոքաթլեանի հարցը

1927 Սեպտեմբերի սկիզբը, նորընտիր վարչու-
թիւնը բացառիկ նիստ մը գումարեց, խորհրդակցե-
լու և որոշման մը յանգելու համար Թոքաթլեան
պանդոկի պայմանագրութեան խնդրի մասին : Խոր-
հրդակցութեան հրաւիրուած էին Նաեւ Ընդհ. Ժո-
ղովի Մայր Դիւանը եւ Քննիչ Յանձնաժողովի ան-
դամները, Յուսի քհն., Միսաք Նառլեան, Լուսիկ
Գուլումճեան եւ Մաքսուտ Պապանեան :

Խորհրդակցութեանց հետեւանքով, միաձայնու-
թեամբ ընդունուած է թէ Թոքաթլեան պանդոկի
պայմանագրութեան խնդրին մէջ «վստահութեան
զեղծում» գործուած է :

Վարչութիւնը իր յաջորդ նիստին մէջ դարձեալ
կը զբաղի այս խնդրով : Կ'առաջարկուի դատարան
յանձնել Գէորգ արք. Արսլանեանը : Ատենապետ Ար-
թիւր Մաղաքեան, վստահութեան զեղծում գործուած
ըլլալը ընդունելով հանդերձ, խնդիրը մինչեւ հոն
տանելու կողմնակից չըլլալու Նարոյեան Ս. Պատրիարք
Հայրն ալ կը հակառակի արքեպիսկոպոս մը դատա-
րան քաշելու գաղափարին :

Նիստը յուզումնալից կ'ըլլայ և կը ցրուի, ա-
ռանց որոշ եզրակացութեան :

Այս առթիւ, «Մեղու»-ի 1927 Սեպտ. 8-ի թիւին
մէջ ի մէջ այլոց գրած ենք.

«Ուրեմն արքեպիսկոպոսները աղա՞տ են ապօրէն
գործ տեսնելու, եւ պէտք է անպատիժ մնան:

Եթէ պատշաճ չէ որ արքեպիսկոպոս մը Պատ-
ժական Ստեանի առջեւ դատուի, թող կարգազուրկ
ընեն եւ աշխարհական վիճակի մէջ դատեն: Արդարու-
թիւնը խաիր չի դնել եկեղեցականի եւ աշխարհականի
միջեւ:

Նաեւ կը գրէինք.

«Վարչութեան գոյացուցած համողումը թէ Թո-
քաթիւան պանդոկի պայմանագրութեան խնդրին մէջ
«Վատահոլութեան դեղձում» գործուած է, պաշտօնական
առաջին բարոյական դատապարտութիւնն է տեղա-
պահ Տ. Գէորգ արք. Արսլանեանի յոռի եւ հանրամաս
պաշտօնավարութեան, որու դէմ քանի տարիէ ի վեր
կը պայքարինք, եւ ահա, վերջ ի վերջոյ օրինաւոր
քննութիւնները կուգան պաշտօնապէս հաստատել մեր
քննադատութեանց արդարացիութիւնը»

«Թող ամչնան հիմա այն վարձկան գրիչները,
որոնք տարիներէ ի վեր պաշտպանեցին եւ ցարդ ի-
րենց հոսկ յետին անգոր ճիգերն ի գործ կը դնեն,
պաշտպանելու համար գործուած բազում ապօրինու-
թիւնները.

«Բայց ամչնալու երես ունի՞նք Հոս է խնդիրը»
Հիմա, ներկայ տեղապահական շրջանին, պատ-
մութիւնն է որ կը կրկնուի հաւատարմօրէն:

Արդարեւ Գէորգ Արսլանեան, ինչպէս այս երկ-
րորդ տեղապահութեան շրջանին ալ, ամէն տեսակ
ապօրինութիւն ի գործ դրած եւ արդարացի դժգոհու-
թիւններու, բողոքներու, քննադատութիւններու տեղի
տուած է: «Ժամանակ»ի այն տարիներու թիւերը
լեցուն են Գէորգ Արսլանեանի յոռի պաշտօնավարու-

Թեան դէմ գրուածներով: Չենք կրնար այդ բազմաթիւ գրութիւնները այստեղ յառաջ բերել. բայց գոնէ կրնանք անոնցմէ մէկ մասին վերնագիրը արտագրել, որոյն գաղափար մը տալու համար անոնց պարունակութեանը մասին:

Գէորգ Արսլանեան, այն ատեն որեւէ կերպով յաջողած էր ձեռք անցնել Տեղապահի պաշտօնը, եւ հակառակ անոր որ, ըստ օրինի պարտաւոր էր երեք ամսուան ընթացքին կատարել Պատրիարքի ընտրութիւնը, ամբողջ երեքուկէս տարի չէր կատարած իր այդ պաշտօնը եւ կը յամառէր մնալ իր աթոռին վրայ, ուղղակի Պատրիարքի դէր կատարելով: Միանգամայն տարաձայնած էր թէ կառավարութիւնը հակառակ է Պատրիարքի ընտրութեան, և թէ նոյն իսկ կարելի չէ այդ մասին, խօսիլ ու գրել:

Այս կերպով մտավախութիւն մը պաշարած էր խմբագիրներն ու յօդուածագիրները, որոնք կը վախնային տող մը իսկ գրելու ընտրութեան մասին: Այս էր Գէորգ Արսլանեանի ուղածը, որպէսզի ժողովներու վերակազմութիւն եւ Պատրիարքի ընտրութիւն տեղի չունենան, և ինքը տեւականապէս մնայ տեղապահական Աթոռին վրայ և ուղածին պէս առնէ ու ծախէ, առանց օրինական հակակշռի:

Այն ատենի ընդհանուր մտավախութիւնը փարատելը ինձ վիճակեցաւ, և գրեցի Գէորգ Արսլանեանի ապրէն գործերուն դէմ գրուած յօդուածներուս առաջինը «Ժամանակ»ի 1926 Սեպտ. 11ի թիւին մէջ սա վերնագրով.

«Պատրիարքական ընտրութեան խնդիրը. — Փրծուն առարկութիւններ՝ ընտրութեան գործը յետաձգելու համար»

ԱԼԵՏԻԱ ՍԱՐԱՅԵԱՆ

ԱՐԱՅՆԱԿ ԶԱՅՆԱԼԻԱՆ

Այս յօդուածին մէջ ի մէջ այլոց ըսած ենք.

«Օրէնքի համաձայն է Հոգաբարձութիւններու գործերուն ուղղակի միջամտելը և մինչեւ իսկ յիմարանոցին մէջ մարդ դնել տալը» (Մինաս Չերազի եղբայր) Գասար Չերազի ընտանեկան գծաւթեան խնդրոյն միջամտելով, Ազգ. Հիւանդանոցի Յիմարանոցի բաժնին մէջ արգելափակել տալը, երբ ան իր միջաթափութիւնը դարմանելու համար հոն դիմած էր:

«Օրէնքի համաձայն է կալուածոցի սնտուկէն դրամ քաշելը:

«Օրէնքի համաձայն է Թոքաթլեանի տասը տարուան տպօրէն պայմանագրութիւնը ստորագրելը, եւն. եւն.:

«Քանի քանի անգամներ պատկանեալ ժողովներ, Պատրիարքարանի պիւտճէն կազմեցին, իսկ Տեղապահ

Սրբազանը բաղձոցին ներքեւ դրաւ զայն, որովհետեւ
իրեն հաճելի պիւտճէ մը չէր, եւ իր ամէն ուղած
ծախքերը ըրաւ:

«Մէկը միւսէն աւելի կարեւոր և ստիպողական
չատ մը դործեր կան, որոնք անտես առնուած են ներ-
կայ Տեղապահի (Գէորգ Արսլանեան) օրով: Ահա՛ ճիշդ
ասոր համար ալ պէտք է քաշուի Տեղապահը և ու-
րիշ մը յաջորդէ իրեն, խնդիր չէ թէ տիտղոսը ըլլայ
տեղապահ, պատրիարք կամ ազգապետ:

«Տեղապահը պէտք է քաշուի: Քանի որ բոլոր
այդ մէկը միւսէն աւելի կարեւոր եւ ստիպողական

Մահուն Պապան

Գարեգին Տեղապահ

դործերը բարձի թողի ըրած է և կը հետաքրքրուի
լոկ նիւթական խնդիրներով:

Կը կրկնեմ, այս յօդուածս լոյս տեսած է «Ժա-
մանակ» 1926 Սեպտ.ի 11ի թուոյն մէջ, որ ատեն
թերթին խմբագրատեղին էր լուսահողի Ժիրայր Շի-

րակացի, այլ անուամբ՝ Հայր Վարդան, իսկական անուամբ Սիմոն Չէօմլէքճեան :

Ժիրայր Շիրակացի տիրող մտավախութեան մէջ, քաջութիւնը ոնեցաւ հրատարակելու յօդուածներս, եւ ահա՛ լեզուները բացուեցան եւ սւրիչներ ալ սկսան պուժկալ ինձ հետ գուղընթաց : «Ժամանակ»ի 1926 Սեպտ. 21 եւ 22ի թիւերուն մէջ, հրատարակուեցաւ մէկ յօդուածս «Սոնարհ եկեղեցական»ի մը կարծիքը . — Յիշատակներէս Պատառիկներ» վերնագրով եւ շահաւ գըրգիռ պարունակութեամբ :

* * *

«Ժամանակ» 1926 Սեպտ. 23ի թիւին մէջ ժողովական ստորագրութիւն : Կրող յօդուածի մը մէջ կը կարդանք հետեւեալները .

«Նախորդ Քաղ. Ժողովի ատենապետին եւ Տեղապահին գործակցութեամբ նախորդ կալուածոց Հոգաբարձութիւնը Թոքաթլեանի պանդոկին համար 10 տարուան անընդունելի եւ ապօրէն պայմանագրութիւն մը կնքած է իր փաստաբանին միջոցաւ որ միանգամայն Թոքաթլեանի վարձակալին ալ փաստաբանն է, եւ այս կնքումը եղած է այնպիսի պայմաններով որոնք Բերայի թաղին եւ հետեւաբար աղքատներուն եւ հիւանդներուն, որբերուն, այրիներուն, գաղթականներուն տուժել տուին պատկառելի գումար մը :

Մոռցուած չէ մանրամասնութեանց մասին գըրուածը Տիար Յովհաննէս Փափաղեանի կողմէ, որ իբրեւ մասնագէտ մօտէն գիտակ է Թոքաթլեանի «պանեօջներուն եւ ներկի ծանօթ մսխումներուն որոնք 150 հազար ոսկիի խոշոր գումարի մը կը յանգին :

Ահա՛ այս «կըճըռ կըճըռ» նոր խնդիրներուն համար է որ միացած են Պէյօղլուի նոր Թաղ. Խորհուրդը և Կալուածոց Հոգաբարձութիւնը, եւ ուրախ ենք որ անոնք ոգի ի բոին կ'աշխատին դարմանելու այն վնասները որոնք գործուած են նախորդ Քաղ. Ժողովին եւ Տեղապահին ու նախորդ Կալուածոցին եւ իր փաստաբանին ձեռքով:

«Ազգը կը պահանջէ իր իրաւունքը և պէտք է որ վերստանայ զայն, ուրախացնելու համար իր որբերը, աղքատները եւ հիւանդները, որոնք օժառ անգամ չեն գտներ Հիւանդանոցին մէջ, եւ Պէյօղլուի Օժանդակ յանձնախումբը՝ իր հրաժարեալ ատենապետին տեսակէտին համաձայն՝ 2 պարկ օժառ գնած ու դրկած է: «Որ ունիցի տկանը լսելոյ, լուիցէ»։ Այս ալ երկու:

«Ժամանակ»ի 1926 Հոկտ. 2ի թիւին մէջ, թերթին առաջին էջին ճակատը կը կարդանք ծանօթ ճարտարապետ Աւետիս Սարաֆեանէ ստորագրուած ընդարձակ գրութիւն մը, որ հետեւեալ խորագրերը կը կրէ խոշորատառ:

Ծանր ամբաստանագիր մը Տեղապահին և նախորդ Վարչութեան դէմ: — Տնտեսական Խորհուրդի անդամ ճարտարապետ Աւետիս էֆ. Սարաֆեան հաշիւ կը պահանջէ գործուած մսխումքներուն և ապօրէն պայմանագրութեանց եւ շինութեանց համար: Պատճէն Ամբաստանագրիս:

Անշուշտ այս ուշադրաւ վերնագրերը թերթին խմբագրութեան կողմէ դրուած են յօդուածին գլուխը:

*
* *

«Ժամանակ»ի 1926 Հոկտ. 20ի թիւին մէջ ունիմ

յօդուած մը, «Կոչ Արշարունի Սրբազանին» վերնագրով:

«Ժամանակ»ի 1926 Հոկտ.ի թիւին մէջ գրած եմ «Ազգ. Կեդր. Վարչութեան Ոյժը»:

«Ժամանակ»ի 1926 Դեկտ. 16ի թիւին մէջ ստորագրած եմ յօդուած մը՝ սա վերնագրով. «Քաղ. Ժողովները պէտք է արժեցնեն իրենց կոչումը. — Յիշատակներէս պատասխիկ մը»:

«Ժամանակ»ի 1927 Յունիս 6ի թիւին մէջ կը կարդանք թերթին առաջին էջին ճակատէն սկսած խմբագրական ընդարձակ գրութիւն մը, խաշորատառ հետեւեալ վերնագրով.

«Ընդհ. Ժողովի երէկի նիստը:

«Արմենակ էֆ. Զպուքճեանի բռն ընդդէմ Մայր դիւանին դէմ», «Ամբաստանագիր»ը «Դիտողագիր»ի վերածած ըլլալուն համար:

«Պարգեւ էֆ. Փափաղեանէ բացատրութիւն կը պահանջուի «Հայհոյագիր» բառին համար:

«Նախաքննիչ Դատարաններու Տեղեկագիրը Վարչութեան գործունէութեան մասին:

«Ո՛ւր են Ուսուցչաց Օգնութեան Սնտուկի հաղարոսկիները և 11 հատ Քռէտի Գօնսիէները, և ո՛ւր արձանագրուած է 23,000 ոսկիի հաշիւը:

«Յակոբ էֆ. Թորոսեանի ծանր յայտնութիւնը Տեղապահ Սրբազանի մասին:

Ընդհ. Ժողովի սոյն նիստին մէջ, ինչպէս նկատագրած է ժամանակ, Եղուարդ էֆ. Շիրինեան պռնացեր է. «Դուք գրամ կայ կ'ըսէք», բայց թուղթի վրայ ըլլալը չի բաւեր. դրամ չկայ. Ո՛ւր է Ազգին 43,000 ոսկին. ո՛ւր են ամօռթի եղած Քռէտի Գօնսիէները. ոչնչացած են անոնք. ևս գիտեմ, քննած

եմ, հաշիւները պիտի ճշդենք. տակաւին վերջին գլուխը նոր կը բացուի:

Շիրինեան էֆ. շարունակելով ըսած է. «Ամբողջ այդ դրամը, ինչպէս նաեւ Եօհանէսքուի 13 հազար ոսկին ծախսուած են. ես պիտի ապացուցանեմ, 43 հազար ոսկիի տեղ 23 հազար ոսկի կայ: Ո՞ւր գացեր են դրամները: Դրամական գործողութիւնները առժամանակու մէջ չեն արձանագրուիր օրը օրին: Հազար ոսկի կ'առնէք Մելքոնեանէ և չէք արձանագրեր: Տեղապահին դրամ կուգայ, օրերով քովը կը պահէ:

Սարգիս էֆ. Էսմէրեան խօսք առած և ըսած է. վիճակացոյց մը կայ, որուն ելքի կողմը 43 ոսկի ցոյց տրուած է. ինչե՞ր կան մէջը, ինչե՞ր. որպէսզի այդ բացը գոցուի, ո՛րչափ անգանձելի պահանջ կայ, հոն արձանագրուած են:

Պօղոս էֆ. Պէղաղեան ալ ըսած է թէ ինքը ընտանեկան երեկոյթի մը մէջ հրապարակաւ հարցուցած է Մոստիշեան էֆ.ի թէ ազգապատկան դրամները մամլոյ մէջ գրուածին պէս, Տեղապահ Սրբադանին անունով դրուած են պանքաները և թէ անոնց տոկոսները տեղապահը կը ստանայ: Մոստիշեան պատասխանած է. «Այո՛», յետոյ առնելու յոյս յայտնելով:

Ականջը խօսի Տեղապահին եւ իր պաշտպաններուն:

«Ժամանակ»ի 1927 Յունիս 8ի թիւին մէջ կը կարդանք անստորագիր յօդուած մը, Տինտօնեանին Աճապարի Փորձերը վերնագրով: Յօդուածին պարունակութենէն կը հասկցուի թէ նոր Լուրի խըմբագիր Վահան Թօշիկեանն է այս Տինտօնեանը: Թօշիկեան, ինչպէս հիմա, այն ատեն ալ ջերմ պաշտ-

պան եւ ջատագովն էր Տեղապահին: «Ժամանակ»ի խմբադրութիւնը իր այս յօդուածին մէջ, ի մէջ այլոց կը գրէ Տինտօնեան խմբագրին — իմա՛ Նոր Լուր»ի խմբագիր Վահան Թօշիկեանին — համար:

«Անիկա տարիներէ ի վեր խաբեց իր բարեմիտ ընթերցողները, Պատրիարքարանը ներկայացնելով իբրեւ էլտօրատօ մը, եւ Տեղապահը իբրեւ ազգային բարերար մը:

«Ժամանակ» կը շարունակէ իր խօսքը եւ Տինտօնեան խմբագիրը հանրութեան ծանօթացնելէ յետոյ, կը վերջացնէ այսպէս.

«Նոր Լուր»ի Տինտօնեանը թող լաւ գիտնայ թէ իր աճպարարական փորձերը անդօր պիտի մնան, որովհետեւ զրպարտութիւններու, ստախօսութիւններու, խեղաթիւրումներու, պառակտում ստեղծելու համար կատարուած ողորմելի փորձերու շրջանը անցած է այլեւս, ու էսմէրեաններու, Շիրինեաններու, Տքթ. Թիւլեաններու եւ անոնց պէս անկաշկանդ ու անաչառ բաղձաթիւ ժողովրդային ներկայացուցիչներու մերկացումներու շնորհիւ՝ ազգին ատեանին առջեւ մի առ մի երեւան պիտի հանուին բոլոր օրինազանցութիւնները, չարաչահութիւններն ու զեղծումները, զորս «Ժամանակ» տարիներէ ի վեր կը թուէր, մինչ «Նոր Լուր» կը ճգնէր ծածկել, իր ընթերցողներուն քթին խնդալով»:

«Ժամանակ»ի 1927 Յունիս 11ի թիւին մէջ «Քանի մը հարցումներ Ազգ. Հիւանդանոցի Հոգաբարձութեան» վերնագրին տակ կը կարդանք.

Մեզմէ կը խնդրուի Ազգ. Հիւանդանոցի Հոգաբարձութեան հարցնել թէ ստո՞յգ է որ Տեղապահ Ս. Սէպահ լուսանկարչատան քաշել տուած խմբանկար-

ՅԱՐՈՒՔԻՆ ԳԱՅԱ ՏԱՏԵԱՆ

ներու փոխարժէքին՝ 40 ոսկիին ֆաթուրան ստանալէ
յետոյ չէ վճարած եւ Սէպահ եւս, որովհետեւ իր
վարձած յարկաբաժինը Ազգ, Հիւանդանոցին կը պատ-
կանի, պարտական եղած վարձքը վճարած ժամանակ
այս 40 ոսկան զեղչած է:

Ատո՞յգ է որ Հոգաբարձութիւնը այս 40 ոսկին
քանիցս Տեղապահ Սրբազանէն պահանջելուն վրայ,
Ն. Սրբազնութիւնը Հոգաբարձութեան ցուցակ մը
դրկած է, որով 78 ոսկիի պահանջք մը ունենալը
յայտնած է, յանուն Ազգ. Հիւանդանոցի նուիրահա-
ւաքութեան վաճառատուները երթեւեկի ծախ-
քերէ զոյացած:

Ատո՞յգ է որ Հոգաբարձութիւնը վերջ ի վերջոյ
վճարած է այս 78 ոսկին, 40ր Սէպահին եւ 38ը Տե-
ղապահին յանձնելով:

Հոսանոցի Հմայեակ քնն. էքսէրճեան յօդուած
մը ունի «Ժամանակ»ի 1927 Յունիս 11ի թիւին մէջ
«Տեղապահ Սրբազանը չի կրնար Պատրիարքութեան
ընտրելի ըլլալ» վերնագրով, ինչ որ կը փաստէ օրի-
նական տուեալներով, և կ'եզրակացնէ:

«Ուրեմն Ընդհ. Ժողովը սխալ մը ըրած է, պահե-
լով ցարդ Տեղապահ Սրբազանը իր աթոռին վրայ,
մինչդեռ ամբաստանութիւնը գիւանին մատուցուելէ
անմիջապէս յետոյ, պարտաւոր էր հեռացնել պաշտօ-
նէն եւ Պատր. Փոխանորդին յանձնարարել՝ Պատրիար-
քարանի զործերը վարել մինչեւ ընտրութիւն Պատ-
րիարքի»:

* * *

«Ժամանակ»ի 1927 Յունիս 2 ի թիւին մէջ կը
կարդանք հետեւեալ խորագիրներուն տակ. — «11-վ

խղած էր արծաթեղէններ պարուհակող սենեակին կը-
նիքը. — Բուռն վէճ մը Տեղապահ Ս.ին եւ Տնտես.
խորհրդոյ անդամի մը միջեւ:

Ահաւասիկ այդ գրութիւնը.

— Ազգ. Ընդհ. Ժողովի վերջին նիստին մէջ ժո-
ղովականներէն Տ.քթ. Թիւլեան հարցուցած էր թէ
արծաթեղէններ պարուհակող սենեակին կնիքը ո՞վ
խղած էր: Ժողովին մէջ մէկը չգտնուեցաւ որ այս
հարցումին պատասխան մը տար. թէեւ գիտցողներ
չէին պակսեր:

Այս կարեւոր խնդիրը լուսաբանելու համար մեր
խմբագիրներէն մէկը տեսակցութիւն մը ունեցաւ այն
ատենի Տնտես, Խորհրդոյ անդամներէն Ժանօթ վաճա-
ռականի մը հետ, որ ըսաւ.

«Տնտես. Խորհուրդի մէկ նիստին մէջ միաձայ-
նութեամբ որոշեցինք որ խնդրոյ առարկայ արծաթե-
ղէնները սենեակի մը մէջ կղպանքի մը տակ առնենք
եւ կնքենք: Այս որոշումը անմիջապէս գործադրե-
ցինք:

Յաջորդ օրը Տեղապահ Ս.ը զիս կանչելով հար-
ցուց թէ ինչո՞ւ կղպանքի տակ առած էինք եւ թէ
պէտք էր կնիքը քակել անմիջապէս: Պատասխանեցի
թէ այդ որոշումը Ժողովին կողմէ տրուած և գոր-
ծադրուած էր, այնպէս որ անկարելի էր Սրբազանին
ըսածը ընել:

Կարճ, բայց բուռն վիճաբանութենէ մը ետք մեկ-
նեցայ իր քովէն եւ գործիս գացի: Քիչ վերջը լուր
եկաւ թէ կնիքը բացուած էր: Բարկացայ, անմիջա-
պէս գործս ձգելով դէպքին վայրը փութացի եւ տե-
սայ որ ստուգիւ կնիքը խղուած էր:

«Ո՛չ ոք լուր ունէր ասկէ եւ չէին տեսած բըր-

ցընող անձը եւ կամ թէ կը պահէին ինձմէ: Նոր կըղ-
պանք մը անցընելով գոցեցի սենեակը, առանց կըն-
քելու: Յաջորդ օրը նիստ գումարեցինք այս խնդրով
զբաղելու համար:

«Տեսայ որ ընկերներէն շատերը կը պաշտպանէին
կնիքը փրցնողը եւ իրենց առջի օրուան տուած որո-
շումը ետ կ'առնէին: Հասկցայ որ խաղ մը խաղցուած
էր եւ ես մինակ մնացած էի: Այն ատեն հեռացայ
ժողովաւրահէն եւ այլեւս ոտք չկոխեցի հոն, հրաժա-
րականս փութացնելով: Ահա ա՛յս է իմ գիտցածս»:

*
* *

«Ժամանակ»ի 1927 Յունիս 23ի թիւին մէջ կը
կարդանք խմբագրական մը հետեւեալ վերնագրով.

«Այսօրուան գումարումը Տեղապահին թմբկա-
հարողներուն կողմէ կաղմակերպուած: Քսանեւհինգի
չափ ժողովականներ խորհրդակցութեան հրաւիրուած
են, Ասլանեան Սրբազանի ընտրութիւնը յաջողցնելու
համար: — Ընդգիծադիրները չէին հրաւիրուած»:

«Ժամանակ»ի 1927 Յունիս 24ի թիւին մէջ գըր-
ուածքէ մը կը հասկցուի թէ Թօքաթլեանի լոգարան-
ներու շինութեան համար 150 հազար ոսկի յատկա-
ցընել ուղղուած է, բայց վարձակալը 40—50 հազար
ոսկիով շինելու յանձնառու մը գտած ըլլալը ծանու-
ցեր է:

«Ժամանակ»ի 1927 յունիս 24ի թիւին մէջ Իրա-
զեկ գրած է յօդուած մը, սա վերնագրով. «Ազգ. Ընդհ.
Ժողովի անդամները խաբելու ձեռնարկներ (երէկ-
ուան) գումարումին առթիւ»:

Այս յօդուածը կը վերջանայ սապէս.

«Պէտք է գիտնալ թէ այդ Թմբկահարները պա-
տասխանատուութեան մեծ բաժին մը ունին (ականջ-

ները խօսին արդի թմբկահարներուն) և կ'ուռնենան,
այսպէս մնասական կերպով պաշտպանած ըլլալնուն
համար Տեղապահ Սրբազանը, որ քանի պաշտօնին
վրայ ինքզինքը պահեց, այնքան պատճառ եղաւ որ
երեւան ելլէին գործուած զեղծութիւններն ու ապօրինու-
թիւնները, զորս անշուշտ չէին կրնար գիտնալ 24
յօդուածներէ բաղկացեալ ամբաստանագիրը պատրաս-
տող երեք ժողովականները: Պէտք չէ խաբուիլ բնաւ
պնակալէղներէն, որոնք չորս ու կէս տարի զեղծում-
ներն ու ապօրինութիւնները պաշտպանեցին: Պէտք
չէ խաբուիլ բնաւ օձի լեզուներէն և կոկորդիլոսի
արցունքներէն:»

Ճիշդ է, պէտք չէ խաբուիլ:

* * *

1927 յուլիս 16ի «Ժամանակ»էն.

«Կը հաստատուի թէ խեղճ Կոմիտաս վարդապետի
գրամներն ալ տարբեր նպատակի գործածուեր են:

Օգոստոս 18ի թիւին մէջ, փաստաբան Տիար Սար-
գիս Էսմէրեան յօդուած մը ունի, «Գաղտնիքները
մէջտեղ կ'ելլեն Թօքաթիւանի խնդրոյն շուրջ» վեր-
նագրով:

«Ժամանակ»ի յաջորդ օրուան թիւին ճակատը
ընդարձակ խմբագրական մը կայ, սա վերնագրերով.

«Նոր եւ անակնկալ յայտնութիւններ Թօքաթ-
իւանի խնդրին շուրջ, Սարգիս Էֆ. Էսմէրեանի հար-
ցումներուն առթիւ»:

«Անօրինակ տեսարան մը Աղգ. Մատենադարա-
նին մէջ»:

«Տեղապահը եւ Մոստիշեան Էֆ. անստորագիր
թուղթիկ մը կը ներկայացնեն Սիմոն Էֆ. Գալսեր-
իւանի, ստիպելու համար որ հրաժարի:

Երբ չի հրաժարիր, կը հրաժարեցնեն զինքը կա-
լուածոցի Հոգաբարձութենէն, իրենց ուղածը ընելու
համար՝ Թօքաթլեանի պայմանագրութեան խնդրոյն
մէջ:

Կոմիտաս վարդապետ

«Ժամանակ»ի 1927 օգոստ. 20ի թիւէն.

«Ամենածանր յայտնութիւն մը եւս՝ Թօքաթլեան
պանդոկի խնդրին շուրջ»:

«Աիմոն Էֆ. Իս սէրլեանի հրաժարումէն ետք
նոր պայմանագրութիւնը կնքողները լիառատ կերպով
գոհացուած են»:

«Աստ՝յգ է թէ 17000 ոսկիի գումար մը գործած-
ած է, պայմանագրութեան գործը յաջողցնելու հա-
մար»:

«Ժամանակ»ի 1927 օգոստ. 23 թիւէն.

«Ուշագրաւ տեսարան մը Գր. էֆ. Ֆէրհատի գրաւանեակին մէջ»:

«Ո՞վ պատրաստած էր թուցիկը Սիմոն էֆ. Գալսէրլեանի դէմ»

«Երտաշէս էֆ. Ֆէսլեանի փութկոտութիւնը հրաժարման լուրը հրատարակել տալու համար»:

Գառնիկ Գ. Մազմանեան 1927 օգոստ. 28ի Ժամանակի մէջ գրած է յօդուած մը, «Թօքաթլեանի պայմանագրութիւնը և... հանքաքանները» վերնագրով:

«Կ'արտագրենք այս յօդուածին հետեւեալ մասը.

«Թօքաթլեանի պայմանագրութեան, ներկի և լողարաններու խնդիրներուն մէջ կատարուած ապօրինութիւնները ինծի յայտնի ցոյց տուած էին որ տնոնց տակ բնականաբար թաղնուած կայ զեղծումներու խոշոր ու թանկարժէք հանք մը»:

Ասոր կատարելապէս ապահով էի և այս ապահովութեամբ էր որ քանիցս այս սիւնակներուն մէջ պահանջեցի պեղումներ կատարել և ապօրինութեանց խաւին տակ պահուածները երեւան հանել:

«Պեղումի առաջին փորձերը եկան հաստատել ըսածներս, իսկ վերջին օրերս Գալսէրլեանի և Էսմէրեանի նորագոյն յայտնութիւնները անոր որակն ալ մեզ ցոյց տուին որ կարծուածէն շատ աւելի բարձր է»:

Ժամանակի 1927 օգոստոս 29ի խմբագրականին վերնագիրները.

«Թօքաթլեանի ազգամիտա պայմանագրութեան խնդիրը կ'արժարժուի նոր Լուր»ի ձախաւեր հրատարակութեանց առթիւ: (Այն ատենն ալ նոր Լուր պաշտպան կանգնած էր տեղապահական ապօրինութեանց, ինչպէս հիմա: Յ. Գ. Փ.):»

«Լաւ է որ ամէն բան պարզուի և յայտնուի. :»
«Ժամանակ»ի 927 Սեպտ. 2ի դւ 3ի թիւերուն
մէջ հրաաարակուած խմբագրական երկայնածիգ յօդ-
ուածի մը վերնագիրները.

«Քննիչ յանձնաժողովին տեղեկագրէն կարեւոր
մասեր՝ Թօքաթլեան պանդոկի խնդրոյն մասին :»

«Ջախջախիչ յայտնութիւններ գաղտնի պայմա-
նագրութեան մը շուրջ :»

«Տեղապահը կ'ուրանայ այդպիսի պայմանագրու-
թեան մը գոյութիւնը. բայց երբ ցոյց կը տրուի ի-
րեն, ա՛փ ի բերան կը մնայ :»

«Յակոբ Թորոսեան կ'ըսէ. Եթէ այդ պայմանա-
գրութիւնը ցոյց տրուի ինծի, ես ալ պիտի պահան-
ջեմ յանցաւորներուն պատժուիլը :»

«Վաղը կարեւոր նիստ մը պիտի գումարուի, Ազ-
գին շահերը պաշտպանելու համար :»

Ըսել է թէ Ազգին շահը պաշտպանելու համար,
ժողովներուն գումարուիլը կարեւոր է : Ուրեմն ին-
չո՞ւ ժողովներուն գոյութիւնը կ'ուրացուի հիմա եւ
կ'աշխատուի որ հին ժողովները գործունէութեան
չլծուին և նորեր ալ չկազմուին :

Անո՞ր համար որ Տեղապահական սանձարձակու-
թիւնները անվերջ յարատեւեն և քանի մը մարդիկ
օգտո՞ւին ի վնաս ազգին : Եւ լրագրողներ կան, որոնք
կը հանդուրժեն այս հանրամիտ գործունէութեան եւ
չեն ծառանար անոր դէմ :

Իրաւունք չունի՞նք փնտռելու Շիրակացին, Եր-
սւանդ Օտեանը, Արտաշէս Գալփաքճեանը, Պարոյժ
Քէշեանը, Աշոտ Քէշեանը եւ դեռ սւրիշներ :

Վերոյիշեալ յօդուածին միւս վերնագիրները.

«Արթիւր էֆ. Մաղաքեան կ'ընդունի թէ սխալած է Տեղապահին ի նպատակ իր արտայայտութեանց մէջ և ձեռնարկած է վճռական միջոցներով դարձանել իր սխալը» :

Այս յօդուածին պարունակութենէն ալ կը տեղեկանք թէ Արթիւր Մաղաքեան յայտարարեր է թէ ինքը չէ կրցած երեւակայել թէ Ազգին օրուան պետը եղող Տեղապահ մը կրնայ մինչեւ այս արտիճան դիջանիլ և ստորագրել Ազգին համար այսքան վնասաբեր պայմանագրութիւն մը :

Մենք ալ կը զարմանանք թէ ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ Տեղապահը իր պաշտօնին բնութենէն դուրս մատակարարական գործերու միջամուխ կ'ըլլայ, ազգին կենսական շահերուն կը վնասէ, եւ ոչ ոք, ոչ մէկ ժողովական ձայն կը հանէ, ո՛չ ոք դիտել կուտայ իրեն թէ Սրբաշան, այս քու գործդ չէ, դուն ոչ թաղական ես, ո՛չ կալուածոցի անդամ, դուն Պատրիարքարան գնա՛ եւ տեղապահական պաշտօնդ վարէ՛ օրէնքի սահմանին մէջ : Ազգին մէջ մարդ մը չկա՞յ այս աղարարութիւնն իրեն ընող :

Ան յնինք» :

1927 Սեպտ 8ի «Ժամանակ»ի Ա. էջին ճակատը երեւցած խմբագրականին վերնագիրները.

«Քաղ. Ժողովի բողոքիկ նիստին մէջ խիստ կարեւոր խորհրդակցութիւններ» :

«Վստահութեան զեղծում գործուած ըլլալուն համար, կարելի է խնդիրը դատարանի յանձնել, ըսած է Արթիւր էֆ. Մաղաքեան» :

«Տեղապահը պէ՞տք է դատարանի յանձնել թէ ոչ, Ս. Պատրիարքին կաբժիքը այս խնդրոյն մասին» :

Այս հարցումին ի պատասխան, Ն. Ամենասպա-
տուութիւնը ըսեր է թէ՛ իր կարծիքով, աւելի աղէկ
պիտի ըլլայ բարոյապէս պատժել յանցապարտ եկե-
ղեցական մը: Այսուհանդերձ, աւելցուցեր է Սրբա-
զանը, ասիկա իմ անձնական կարծիքս է և ժողովը
աղատ է իր վճիռը տալու»:

Քաղ. ժողովը ի վերջոյ կ'որոշէ նիստի հրաւիրել
Ընդհ. ժողովը:

Իմ կարծիքով, շիտակ չէ Սրբազանին կարծիքը:
Երբ եկեղեցական մը իր եկեղեցական պարտականու-
թեանց մէջ թերացած է, կրնայ բարոյապէս պատ-
ժուիլ, բայց երբ զեղծարարութիւն գործուած է, կամ
եթէ վստահութեան զեղծում կայ, անպայման պէտք
է կրօնական կարգէն մերկացնել զինքը եւ յանձնել
պատժական ատեանի:

Եկեղեցականները վերի արտին ցորենը չեն որ
կարենան օրէնքները ռաւակոխել անպատիժ:

*
* *

«Ժամանակ»-ի նոյն թիւին մէջ կը կարդանք յօդ-
ուած մըն ալ «Իրաւագէտ» ստորագրութեամբ և հե-
տեւեալ խօրագրով.

«Թօքաթիւանի ծանօթ հարցը: — Պէ՞տք է դա-
տարան՝ յանձնել: — Ընդհ. ժողովի փոխ Ատենապե-
տին զարմանալի ընթացքը:

«Ժամանակ», 10 Սեպտ. 1927.

«Նոր յայտնութիւն մը՝ կոմիտաս վրդ.ի խընդ-
րոյն առթիւ»: Տեղապահը թէեւ ըսեր է թէ 1923ին
300 ոսկի զրկեր Փարիզ, Քիպարեան վճամշապուհ
Սրբազանի հասցէին, բայց իր այս ըսածը չէ կրցած

հաստատելի ոչ ունի ընկալադրով, ոչ ալ համակով : Այս առթիւ «Ժամանակ» կը հարցնէ նաեւ թէ ի՞նչ եղաւ հէք վարդապետին մնացորդ պահանջքին խնդիրը, որ Քաղ. Ժողովի օրակարգին մէջ կը գտնուի և աւելի քան տմիսէ մը ի վեր նկատի չառնուիր :

Ծանօթ գրող Սահակ Կարոյ, «Ժամանակ»ի 197 Սեպտ. 12ի թիւին մէջ կը ստորագրէ երկար յօդուած մը, ի մաքառատանութիւններով և կշտամբանքներով, ուղղուած Տեղապահին :

Յօդուածին վերնագիրներն էին.

«Հանրային կարծիքին համար — վարչութիւնը կը ստանձնէ՞ պատասխանատուութիւնը — Պէտք է քաշուի, եթէ իր ուժերն անբաւական կը զգայ, ևն. »:

«Ժամանակ»ի 1927 Սեպտ. 13ի թիւին մէջ կը կարգանք թէ խումբ մը ազգայիններ նօտարութեան միջոցաւ փրօթէսթօ ուղղեր են Քաղ. Ժողովի ասեռնապետին, 48 ժամուան մէջ օրինական միջոցներու դիմելու համար Թօքաթլեան պանդոկի խնդրոյն պատասխանատուներուն դէմ, ժամանցի վտանգը կասեցընելու համար :

«Ժամանակ» 1927 Էպրտ. 14. — Քաղ. Ժողովը երէկ որոշեց Թօքաթլեանի պատասխանատուներուն համար դիմել Հուգուգի գատարանին, և ոչ թէ Պատ. Ժակտն ասեռնին : — Ժողովը նոր եւ ծանր ապօրինութիւններ ալ գտաւ և որոշեց տեղեկագրել Ազգ. Ընդհ. Ժողովին »:

«Ժամանակ», 1927 Սեպտ. 15. — «Սարգիս էֆ. Էսմէրեան հրաժարած է Քաղ. Ժողովէն, Թօքաթլեանի խնդրոյն միջ բուռն վէճ մը ունենալով իր պաշտօնակիցներուն հետ, որոնց բաւած է.

«Եթէ ապօրինութիւն գործողները դիտնային թէ ազգին գործադիր ժողովին կողմէ այսքան պաշտպանութիւն պիտի գտնեն, շատ աւելի ղեղձումներ պիտի գործէին»:

Այո՛, գողութիւնն եւ ղեղձում կայ թօքաթիկեան պանդոկի խնդրին մէջ, կ'աղաղաղէ Սարգիս Էֆ. Էսմէրեան «Ժամանակ» 19 7 Հոկտ. 9ի թիւին մէջ, պատասխանելով նոր կարծի Ա. Բ. Գին (Վահան թօշիկեան):

Աւետիս Աւերեան

«Ժամանակ» Ա. Էսմէրեանի սոյն յօդուածը հրատարակած է, իր կողմէ հետեւեալ յառաջաբանով. «Ընդհ. ժողովի ամէնէն անաչառ եւ նշմարախօս ու ազգին շահերը ամէնէն աւելի եռանդեամբ պաշտպանող անդամներէն Սարգիս Էֆ. հետեւեալ պատասխանը կուտայ ողորմելի գրչակներու, որոնք տակա-

ւին կը յանդգնին պաշտպանել օրինազանցներու եւ զեղծարարներու խմբակը :

Իր այդ յօդուածին մէջ, Էսմէրեան, վերէն վար լուալէ յետոյ Թօշիկեանը, ճակատաբաց կրկին կը յայտարարէ թէ Ա.յո՛ւ, գողութիւն եւ զեղծումներ գործուած են :

11. 1900 թուականին Թօքսթիկեանի 15 տարուան պայմանագրութիւնը կալուածոցի թղթածրարին մէջէն վերցնելը :

Բ. 1 յունուար 1924 թուակիր 10 տարուան պայմանաժամով կնքուած եւ երկուստեք գնահատումով 200 հազար ռսկի արժած կտրասիները եւ բոլոր գոյքերը գործածելի վիճակի մէջ 10 տարի վերջ ազգին ձգուելու պայմանով փոխանակուած պայմանագրութիւնը կալուածոցի «տօսիէ»-էն թռցնելը :

Գ. Երկուստեք հաւանութեամբ եւ մասնաւոր գնահատիչներու կողմէ պատրաստուած եւ փոխանակուած գոյքերու ցուցակը կալուածի թղթածրարներուն մէջէն վերցնելը, եւ՝

Դ. 1 Յունուար 1924 թուակիր եւ Տիար Գամէր Շիրինեանի ստորագրութեամբ գրուած եւ կալուածոցի «տօսիէ»-ներուն մէջ պահուած պայմանագրութիւնը վերցնելը.

Տիար Ա. Էսմէրեան այնուհետեւ կ'անցնի կոմիտաս վարդապետի դրամներու խնդրոյն, եւ կ'ըսէ.

«Ա՛րսեն թէ դրամը մարդս տաք կը պահէ : Հապա եթէ այդ մարդը քիչ մըն ալ մսկոտ ըլլայ, ոչ թէ միայն իր դրամները, այլ ուրիշներուն դրամներն ալ պահելու իրաւունք կ'ունենայ եղեր, ըստ Ա.Բ. Գ.ի : Տարակոյս չկայ որ ինքն ալ մսկոտ ըլլալու է, քանի որ կոմիտաս վարդապետի հաշւոյն նախորդ Տեղապահ

Ասլանեան Սրբազանի յանձնուած 863 ոսկին օրը օրին իր հասցէին ղրկելու տեղ, տարիներով իր գրքապանը պահելուն կամ իր իսկ հաշւոյն ուրիշներուն տոկոսի տալուն մէջ ոեւէ չարաչահութիւն և օրինաւորացութիւն չի տեսներ, որովհետեւ Ա. Բ. Գ. օրէնքին Ա. Բ. Գ. ն ալ չուզեր իմանալ:

* * *

Տնտես. խորհրդոյ գործունեայ և խղճամիտ անդամներէն ճարտարապետ Տիար Աւետիս Սարաֆեան նոյն խորհուրդին ներկայացուցած է Տեղապահին եւ վարչութեան դէմ ծանր ամբաստանագիր մ. (հրատարակուած «Փամանակ»-ի 1926 Հոկտ. 2 թիւին մէջ), ուրկէ կը քաղենք հետեւեալ մասերը.

«Տեղապահ և վարչութիւն, եթէ օրէնքը դործադրած ըլլային՝

1. — Շատ նուազ արժէք ունեցող խանի մը վրայ փոխատուութիւն ընելով, ազգին 11,000 ոսկիները կորստեան պիտի չմատնէին.

2. — Փլցուած կառածը, տւելի շրջահա եցօրէն սկսուելով, պիտի չփլցուեր կամ բնաւ չշինուելով մօտ 9—10,000 ոսկիի գումար մը պիտի չկորսուեր:

3. — Մէթրը առաւելն 175 դրչ. արժէք ունեցող ներկ մը, (այն ալ միմիայն չէնքին երեսի կողմը լալու պայմանաւ) 550 դրչ ի առասպելական գինով մը տրուելով, եկեղեցւոյ սնտուկը հաղարաւոր ոսկիներու վնասի պիտի չենթարկուեր:

4. — Կալուածոց Հողաբարձութիւն մը պիտի չհամարձակեր 18500 ոսկի դիդուած վարձքերը ամբողջութեամբ անգանձելի ցուցնելով՝ պիւտճէէն գեղջել ուղել :

5. — Խնամատարութեան կողմէ որբերու և կարօտներու յատկացեալ գումարներ առհասարակ բոլոր պաշտօնէից իբր նուէր պիտի չբաշխուէին :

6. — Առանց մասնագէտներու խորհուրդին թօքաթլեանի տասը տարուան ու 150000 ոսկիի վնասարեւր պայմանադրութիւնը պիտի չկնքուեր :

7. — Հանրութեան լուծանքով մատակարարուած Լիզզ. Հիւանդանոցը տարուէ առջի կանոնաւոր պիւտճէ ու հաշիւ ներկայացնելով, հանրութիւնը իր տուած դրամներուն բարւոք մատակարարութեան տեղեակ պիտի ըլլար և դժգոհութեանց տեղի պիտի չտրուեր :

8. — Կալուածոց նախորդ հողաբարձութիւնը կրկնակի դիմումներէ յետոյ՝ ալի մը թուղթի վրայ տեւագրուած մէկ քանի թուանշաններ իբր պիւտճէ պիտի չներկայացնէր Տնտես. Խորհուրդին (որոնք Խորհուրդիս կողմէ շատ իրաւամբ մերժուեցան և որմէ յետոյ հաճեցաւ բացատրական հաշիւ տալ) :

9. — Շիշլիի ազգ. գերեզմանատունը տարուէ տարի իր գործառնութեանց հաշիւը պիտի ներկայացնէր :

10. — Դարերէ ի վեր աւանդաբար մեզ յանձնուած Պալլեդլըի ազգ. գերեզմանատունը թերեւս պատմական ու արուեստի տեսակէտով արժէք ունեցող մարմարիոններէն այնչափ թեթեւօրէն պիտի չմերկանար, չնչին գիներու փոխարէն ծախուելով և իրաւացի դիտողութեանց տեղի պիտի չտրուէր :

ՆՈՐ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Կոմիտաս վարդապետի դրամներուն խնդրին
առթիւ

«Ժամանակ», 10 Մեպիս 1927. —

Կոմիտաս վրդ.ի դրամներուն խնդրին առթիւ ըս-
տած էր թէ Տեղապահը 1923ի. 300 ոսկի ղրկած է
Փարիզ, Տ. Վռամշապուհ եպսկ. Քիպարեանի:

Արդ, հաւաստի աղբիւրէ կը լսենք թէ Կոմիտաս
վրդ.ի խնդրոյն վերաբերեալ թղթածրարը քննուելով,
Քիպարեան Սրբաղանի կողմէ ո՛չ ստացագիր մը և ոչ
նամակ մը գտնուած է, որ հաստատէր 300 ոսկիին
ստացուած ըլլալը:

Քաղ. Ժողովը արդեօք պիտի հետաքրքրուի՞ հաս-
կընալու թէ ստուգիւ 300 ոսկին ղրկուա՞ծ է և թէ
այդ առաքումը ծանուցանող նամակը կամ ստացագի-
րը որո՞ւ քով կը գտնուի, քանի որ Պատրիարքանի
մէջ չկայ այդպիսի վաւերացութեւն մը:

Այս առթիւ կը հարցնենք թէ ի՞նչ եղաւ հէք
վարդապետին մնացեալ պահանջքին խնդիրը, որ
Քաղ. Ժողովի օրակարգին մէջ կը գտնուի եւ աւելի
քան ամիսէ մը ի վեր նկատի չառնուիր...:

26. Ֆրանս. կեզուի Այբբ. ընթերցարան
27. Նախասարերի Գործ. երկրաչփ. եւ Գծագիտութիւն
Տարր. եւ Միջին
28. Տարերի Գործն. երկրչփ. Բարձր. Դասքնք.
29. Գանձ Իրագիտական. 300 պատկերներով - 100 դր.
30. Հայելի Վարուց եւ Յառաջդիմութեան
31. Համր Աւիսարհացոյցեր
32. Méthode facile pour apprendre la Langue Ar-
menienne. No 1 Syllabaire et Petites Lectures.
33. The Easy Method of Learning the Armenian
Language, No 1. Armenian Primer and Little
Reader.
- 34 Nouveau Syllabaire Illustré de la Langue
Française. 1 er Livret.
35. Խանացուցակ Պոլսոյ 600 խաներուն Ցուցակք.
36. Առողջապահութիւն Յօդախտականաց.
37. Նիւթ Հանդես բանաս. կիր. Ուսումն. Մեկվրժ.
38. Ճիգուիքներու ընկերութեան Լիակատար Պատմ.
39. Կողով մը ելակ. Մանկական բատերախաղ:
40. Սրնգահար փոփրիկ աղջիկք. Մանկ. բատերախաղ.
41. Մեղու - Նոր Այբբենարան. Պատկերազարդ.
42. Իմ սիրուն Գիրքս. Փոփրիկ ընթերցարան.
- 43, 44, 45, 46, 47, 48. Ծագիկ. Գարուն եւ Մեղու
Շաբաբաքերքեր.

Հասցէ. Յ. Գ. Փալադաշեան, Բանկալթի Համամ,

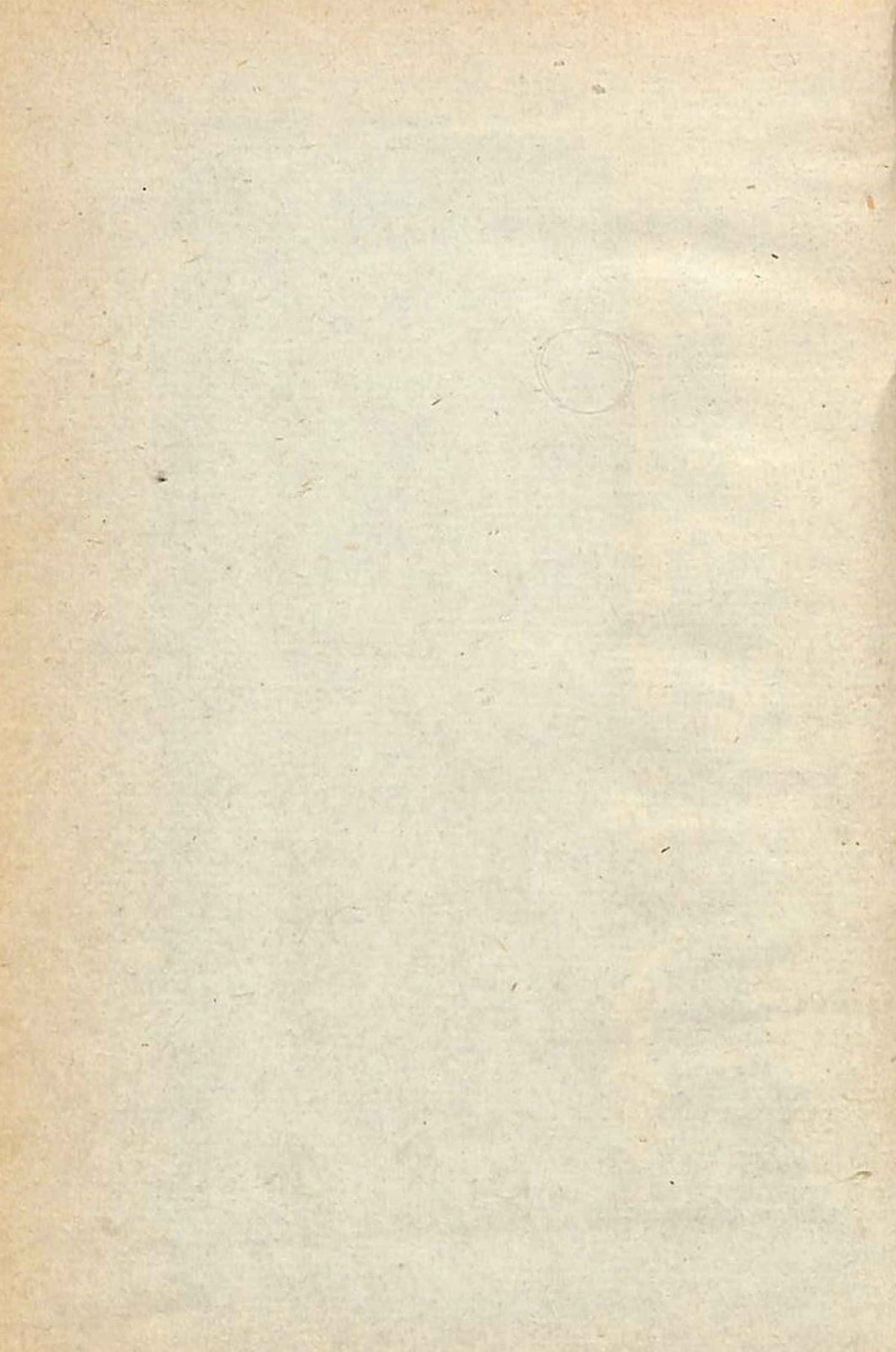
Պիլէզլիկճի փ. Թիւ 16, Istanbul

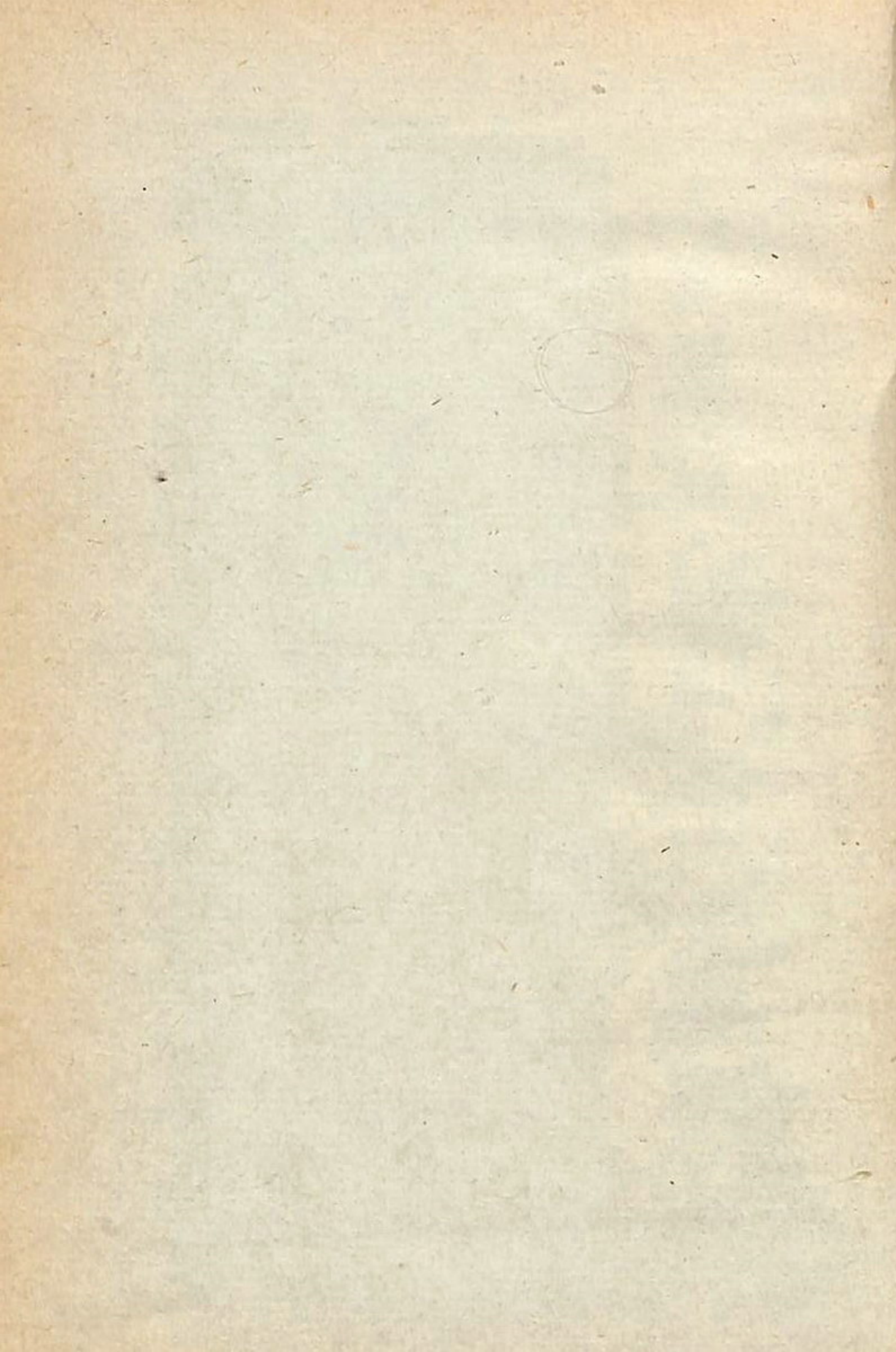
ՏՊԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ ՊԱՏՐԱՍ Ի ՄԷՋ ԱՅԼՈՅ

- . Ընտանիքին Գոհար Գիրքը, Պահպանելու համար Անողջութիւնը, Բարոյեցու համար Յեղը: Թարգմ.
 - . Տիեզերքի Գիտութիւնը:
 - . Պատմաւածներ: Օրումն դիպեալե անշնչում
 - . Փունջ մը Յիշատակներու եւ Տպաւորութիւններու:
 - . Քննական Ակնարկներ Գրական մարզի մէջ:
 - . Նոր Աշխարհագրութիւն Տարր. Դասընթացի:
 - . Պոսիկներուն Համար գուարճալի եւ հրահանգիչ Պատմութիւններ, Մանր Թատրաիստներ, Զրօւանք, Մեծախօսութիւններ եւ Արտասանութիւններ:
 - . Ռուսահայերի Աշխարհի պատմութիւնը:
 - . ՄԵՂՈՒ. — Ա. Գիրք Մայրենի լեզուի:
 - . Դանձ հրահանգիչ եւ գուարճալի մանրամասնութիւն:
 - . Նիւթեր Բիզանդական Դասնութեան:
 - . Թաղականապատմ. երգիծական նկարագր.
 - . Անողջապէս. վարժարաններու եւ ժողովրդին համար:
 - . Ամեն Մարդու գիտելու բաները
 - . Հայ Լեզուի Քերականութեան պատմութիւնը:
 - . Անիծապատմ Կղեր:
 - . Վախ, Հայ Լեզու:
 - . Անողջապատմութեան Գաղտնիքը. Թրգ.
 - . Անողջապ. Ա. Մանկութեան. Թրգ.
 - . Տիկիւնը Հիւր Կ'ընդունի. Մանկական Զարեհ.
- Խօրումներու 1880 - 1950
Հայ Մեկեմիստ
Հիմ օրեր եւ հիմ դիմեր:

Գին 50 Դրուց

Baski: Akin Basimevi

2n.

